

**Lekebergs
kommun**

Datum:
2024-05-28

Ansvarig för revidering:
(Xxxxx Xxxxx)

Fastställt av:
(Xxxxx Xxxxx)

Ansvarig tjänsteperson:

Diarienummer:
SON 23-255

Riktlinje för handläggning av ärenden som rör barn, unga och familjer

Policy

Program

Plan

>Riktlinje

Regler

Innehållsförteckning

Inledning.....	6
1.1 Kommunens utgångspunkter	6
1.2 Grundläggande bestämmelser	7
1.3 Författningsbestämmelser	7
1.4 Styrdokument	7
1.4.1 Reglemente.....	7
1.4.2 Delegationsordning	7
1.4.3 Nationella riktlinjer.....	7
1.5 Mål och syfte med riktlinjerna	7
1.6 Socialtjänstens mål	8
1.7 Målgrupp	8
2 Frivilliga insatser och rätten till bistånd.....	8
3 Förutsättningar för tvångsvård enligt LVU.....	9
3.1 Omedelbart omhändertagande enligt LVU	11
4 Kommunens ansvar	12
4.1 Kommunens yttersta ansvar.....	12
4.2 Ansvarig kommun.....	13
4.2.1 Vilken kommun ansvarar för ärendet	13
4.2.2 Fortsatt ansvar för barn och unga som placeras i annan kommun.....	14
4.2.3 Ansvar vid utskrivning från slutenvård	14
4.2.4 Överflyttning av ärende.....	14
4.3 Skyldighet att ge service	15
4.4 Särskilt om att förebygga och motverka missbruk.....	15
4.5 Krav på tillämpning av förvaltningslagen.....	16
4.6 Sekretess och tystnadsplikt.....	16
4.7 GDPR - dataskyddsförordningen	17
5. Tillsyn.....	17
6. Barns rättigheter och beaktande av barns bästa	18
7. Socialtjänstens skyldigheter när barn och ungdomar är misstänkta för eller har begått brott.....	18
8. Behandling av uppgifter	20

9. Dokumentationsskyldighet	20
9.1 Personakt	20
9.2 Dokumentation	21
10. Handläggning av ärenden	22
10.1 Handläggningsregler	22
10.2 Tolk	23
10.3 "Hjälp oss att bli bättre" – synpunkter och klagomålshantering	24
10.4 Aktualisering av ärende	24
10.4.1 Inkommande information	24
10.4.2 Skyldighet och rekommendation att anmäla misstanke att barn far illa	24
10.4.2.1 Alla uppmanas att anmäla	24
10.4.2.2 Vissa är skyldiga att anmäla	25
10.4.3 Informationens form	25
10.4.4 Sekretesskydd för anmälare	25
10.4.5 Dokumentation av anmälan	26
10.4.6 Utredningsskyldighet	26
10.4.7 Underrättelse om inkommen information och inledande av utredning	27
10.5 Förhandsbedömning och omedelbar skyddsbedömning	28
10.5.1 Återkoppling till anmälare	29
10.6 Hantering av ansökningar	30
10.7 Utredning och behovsbedömning	31
10.7.1 Beslut att inleda eller inte inleda utredning	31
10.7.2 Utredningsplan	32
10.7.3 Utredningen	32
10.7.4 Hälsoundersökning	33
10.8 Kommunikation	33
10.9 Enskilds rätt till muntligt företräde	33
10.10 Barns rätt till information och delaktighet	33
10.11 Utredningskontakter med barn	34
10.12 Barnets möjlighet att ta med en stödperson	35
11 Barns behov i centrum (BBIC)	35
12 Beslut	36
12.1.1 Bifallsbeslut	37
12.1.2 Avslagsbeslut	37
12.2 Avsluta utredning utan insats	37
12.3 Krav på att slutföra utredning vid flytt till annan kommun	37

13 Uppföljning av insatser	37
13.1 Uppföljning av insatserna kontaktperson, kontaktfamilj och kvalificerad kontaktperson.....	38
13.2 Uppföljning vid placeringar av barn och unga	39
14 Ny prövning och omprövning.....	39
15 Överklagande av beslut	40
15.1 Tillvägagångssätt vid överklagande	40
15.2 Rättelse av skrivfel och liknande	41
15.3 Andra beslut som kan överklagas.....	41
15.4 Överklagande av beslut enligt LVU.....	41
16 Uppsökande ansvar	42
17 Öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke.....	42
18 Avgifter.....	44
19 Icke verkställda beslut	45
20 Samordnad Individuell Plan (SIP)	45
21 Överlämnande av uppdrag (beställning) till utförare	46
22 Vårdplan och genomförandeplan	46
23 Partställning i barn- och ungdomsärenden.....	48
23.1 Vårdnadshavares roll och ställning	48
23.2 Barn och ungas rättsliga ställning.....	48
24 Möjlighet att begränsa för vuxna att ta emot andras barn	48
25 Vägledning för tillämpning av LVU.....	49
25.1 Inledning	49
25.2 Checklista för LVU-ärenden	49
25.3 Rekommendationer gällande LVU-utredningar	52
25.3.1 Begreppet påtaglig risk.....	52
25.3.2 Vårdplan och samtycke	52
25.3.3 Utredningsregler.....	52
25.3.4 Att tänka på i övrigt när det gäller utredningar	52
25.4 Förslag till utredningsmall LVU.....	53
25.4.1 Utredningsrubrik	53
25.4.2 Familjesammansättning	53

25.4.3 Anledning till utredningen.....	54
25.4.4 Utredningsmetod.....	54
25.4.5 Familjens sociala situation.....	54
25.4.6 Tidigare åtgärder	54
25.4.7 Barnets situation och behov.....	56
<i>25.4.8 Samtal med familjemedlemmar .....</i>	<i>56</i>
<i>25.4.9 Referenser och andra källor.....</i>	<i>57</i>
<i>25.4.10 Bedömning av risker för barnet/den unge .....</i>	<i>57</i>
25.4.11 Vårdbehov och vårdplanering	58
25.4.12 KommunikERING och offentligt biträde.....	58
25.4.13 Sammanfattning.....	58
25.4.14 Förslag till beslut.....	58
25.5 Förebyggande insatser enligt LVU.....	59
26 Referenser	59

Inledning

Handläggningen av ärenden ska följa för verksamheten gällande lagstiftning, rättspraxis, tillämpliga föreskrifter och allmänna råd från Socialstyrelsen och socialförvaltningens riktlinjer samt de avtal, överenskommelser och rutiner som finns för verksamheten.

Beviljade insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL) ska vara förebyggande och främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden för barn och unga.

Insatserna ska syfta till att barn och unga växer upp under goda förhållanden samt främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam utveckling.

Insatserna ska alltid vara individuellt utformade för att möta barns, ungas och familjers olika behov samt frigöra och utveckla deras egna resurser och förmågor.

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv (4 kap. 1 § SoL).

Begreppet livsföring i övrigt rymmer alla de olika behov av stöd som barn, unga och familjer kan ha för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå. En individuell bedömning av behovet av insatser måste göras i varje enskilt fall.

Dessa riktlinjer syftar till att bidra till rättssäkerhet och tydlighet vid handläggningen av ärenden som rör barn, unga och familjer.

Riktlinjerna syftar även till att bidra till ökad tydlighet i organisationen och skapa förutsättningar för ett gott samarbete och en god samverkan samt därmed även en god kvalitet.

Riktlinjerna är vägledande för kommunens socialsekreterare som handlägger ärenden som rör barn, unga och familjer.

1.1 Kommunens utgångspunkter

Beslutade insatser ska överensstämma med de mål och grundläggande värderingar som gäller för kommunen.

Oavsett lagstiftning gäller följande principer:

- alla människors lika värde,
- integritet och självbestämmande,
- tillgänglighet,
- delaktighet samt
- kontinuitet och helhetssyn.

1.2 Grundläggande bestämmelser

Socialnämndens insatser ska utformas och genomföras tillsammans med enskilda (3 kap. 5 § SoL). Det är därför viktigt att vårdnadshavare ges möjlighet till delaktighet vid handläggningen.

Samtidigt gäller att barns bästa särskilt ska beaktas vid åtgärder som rör barn samt att barn ska ges möjlighet att få framföra sina åsikter och få dem beaktade. Vad som är bäst för barnet ska också vara avgörande vid beslut eller andra åtgärder som rör insatser för barn (1 kap. 2 § och 11 kap. 10 § SoL). Det är därför viktigt att även barn ges delaktighet vid handläggningen.

1.3 Författningsbestämmelser

Förteckning över relevanta lagar och andra författningar finns i avsnitt 27 i dessa riktlinjer. Vägledande domstolsavgöranden samt annan vägledning finns i individ- och familjeomsorgens kvalitetsledningssystem.

1.4 Styrdokument

1.4.1 Reglemente

Reglemente för Socialnämnden är upprättat enligt bestämmelserna om obligatoriska reglementen för socialnämnden och övriga nämnder i kommunallagen (2017:725, KL). Reglementet syftar till att närmare beskriva socialnämndens verksamhet och ansvarsområden.

1.4.2 Delegationsordning

Enligt KL får en nämnd uppdra åt bland annat en anställd hos kommunen att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Delegation för beslut inom ramen för utredning och insats regleras i socialnämndens delegationsordning.

1.4.3 Nationella riktlinjer

Socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende ska beaktas vid handläggning och genomförande av insatser. Även andra relevanta nationella riktlinjer ska beaktas.

1.5 Mål och syfte med riktlinjerna

Dessa riktlinjer omfattar skyldigheter att utreda enskilda barns behov samt att fatta beslut i sådana ärenden.

All verksamhet från socialtjänsten i Lekebergs kommun ska vila på de grundläggande bestämmelserna i gällande lagstiftning och i FN:s barnrättskonvention.

Ett syfte med riktlinjerna är att ge enskilda, förtroendevalda och socialsekreterare en översikt över den lagstiftningen som gäller kommunens socialtjänst som riktar sig mot barn, unga och familjer.

Ett annat syfte med riktlinjerna är ge vägledning för myndighetsutövning i barn- och ungdomsärenden och bidra till enhetlighet i socialtjänstens bedömning i barns och ungas behov av stöd och skydd.

Målet med riktlinjerna är att säkerställa rättssäkerhet och lika behandling när det gäller utredning, bedömning samt tillgång till befintliga insatser.

Riktlinjerna utgör enbart en rekommendation, i varje enskilt fall ska alltid en individuell bedömning göras.

1.6 Socialtjänstens mål

Enligt 1 kap. 1 § SoL ska samhällets socialtjänst på demokratins och Solidaritetens grund främja människornas:

- ekonomiska och sociala trygghet
- jämlikhet i levnadsvillkor
- aktivt deltagande i samhällslivet

Socialtjänsten ska under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupper egna resurser. Verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

1.7 Målgrupp

Målgruppen för dessa riktlinjer är barn mellan 0 – 18 år och unga upp till 21 år som går på gymnasiet samt barn och unga där Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) kan vara tillämplig.

2 Frivilliga insatser och rätten till bistånd

Socialnämnden har det yttersta ansvaret för att barn, unga och familjer i Lekebergs kommun får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär dock ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän (2 kap. 1 § SoL).

Nämnden ska bland annat informera om socialtjänstens insatser om socialtjänstens insatser, genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden för barn och unga samt svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd, vård och annat bistånd till familjer och som behöver det (3 kap. 1 § SoL).

Särskilt ska Socialnämnden (5 kap. 1 § SoL)

- verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden,
- i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och unga,
- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och unga som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om barnets eller den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,
- i sin omsorg om barn och unga tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphört eller sedan verkställighet av sluten ungdomsvård upphört.

Socialnämnden har också ett ansvar för vissa särskilda uppgifter vid verkställighet av ungdomstjänst. Nämnden ska också erbjuda medling när ungdomar under 18 år har begått brott (5 kap. 1 b och 1 c §§ SoL).

Därtill ska Socialnämnden erbjuda så kallade samarbetssamtal, hjälpa föräldrar att träffa avtal om vårdnad, boende och umgänge, ge familjerådgivning samt sörja för att föräldrar som inte är överens i frågor om vårdnad, boende eller umgänge kan erbjudas informationssamtal under teamledare ledning (5 kap. 3 och 3 a § SoL).

Barn, unga och familjer har också en rätt till bistånd för sin livsföring från Socialnämnden och ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker barns, ungas och familjers möjligheter att leva ett självständigt liv (4 kap. 1 § SoL).

Rätten till bistånd omfattar en rätt till olika öppna biståndsinsatser i form av stöd och behandling som barn, unga och familjer kan ha behov av (6 a § SoL).

I rätten till bistånd ingår exempelvis att få bistånd i form av placering i bland annat familjehem, hem för vård eller boende, stödboende för unga i åldern 16 – 20 år när behov av det finns (6 kap. 1 § SoL).

Även andra insatser som exempelvis kontaktperson, kontaktfamilj och så kallade särskilt kvalificerade kontaktpersoner kan erbjudas av Socialnämnden och ingå i rätten till bistånd för barn, unga och familjer (3 kap. 6 b § SoL).

Utgångspunkten för de biståndsinsatser som erbjuds enligt SOL är att de är frivilliga att ta emot. Insatserna ska genomföras i samförstånd med den unge och deras vårdnadshavare. Insatserna ska även präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Om det inte är möjligt att tillgodose barn och ungas stödbehov på frivillig väg då det saknas mottaglighet eller samtycke till behövliga insatser finns möjlighet för nämnden att under vissa förutsättningar ingripa för att säkerställa ungas behov genom tvångsvård enligt LVU (se nedan).

3 Förutsättningar för tvångsvård enligt LVU

LVU är en skyddslag som kompletterar SoL när frivilliga insatser inte är möjliga. LVU syftar till att trygga möjligheterna att ge barn och unga den vård och behandling som de behöver.

För att LVU ska kunna tillämpas måste tre förutsättningar vara uppfyllda.

För det första måste det finnas ett missförhållande som har anknytning till den unges hemmiljö (2 § LVU) eller till den unges eget beteende (3 § LVU). Båda missförhållandena kan förekomma samtidigt.

För att beskriva missförhållanden som har anknytning till den unges hemmiljö används ofta benämningen eller ordet miljöfall. Missförhållanden som har anknytning till den unges beteende brukar beskrivas som beteendefall.

Med missförhållanden hänförliga till den unges hemmiljö (miljöfallen) menas att den unge utsätts för

- fysisk eller psykisk misshandel,
- otillbörligt utnyttjande,
- brister i omsorgen eller
- något annat förhållande i hemmet.

Med missförhållanden hänförliga till den unges beteende (beteendefallen) menas att den unge

- har ett missbruk av beroendeframkallande medel,
- ägnar sig åt brottslig verksamhet eller
- har något annat socialt nedbrytande beteende.

En andra förutsättning för vård enligt LVU är att missförhållandet eller missförhållandena gör att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

För vård enligt LVU krävs för det tredje även att behövlig vård eller behandling inte kan ges på frivillig väg med samtycke från barnets vårdnadshavare och, när barnet är 15 år, från barnet självt.

Vård kan också ges enligt LVU om samtycket skulle vara bristfälligt, exempelvis genom att det bara finns ett samtycke till en del av de behövliga insatserna. Vård kan också ges om samtycket skulle bedömas inte vara tillförlitligt, exempelvis om vårdnadshavare eller den unge tidigare avbrutit frivilliga insatser eller bedöms inte vara mottagliga för frivilliga insatser som man i och för sig samtyckt till.

LVU kan i miljöfallen tillämpas fram till dess barnet fyller 18 år, det vill säga blir myndigt. I beteendefallen kan LVU tillämpas fram till dess att den unge fyller 21 år.

Den begränsningen finns också att vård enligt LVU normalt bara kan beslutas när barnet eller den unge har sin bosättning eller sin hemvist här i landet. Har barnet sin hemvist i annat land är svensk domstol inte behörig att besluta om vård enligt LVU.

Däremot kan ett omedelbart omhändertagande enligt lagen beslutas även när svensk domstol inte är behörig att besluta om LVU-vård (se under omedelbart omhändertagande nedan).

Socialnämnden har en skyldighet att ingripa och göra en ansökan om vård enligt LVU när det bedöms att det behövs för att skydda barnet eller den unge på grund av missförhållanden. Nämnden är också skyldig att ansöka om LVU-vård då frivilliga insatser inte är möjliga.

Ansökan (4 § LVU) till förvaltningsrätten ska innehålla en redogörelse för

- den unges förhållanden,
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård,
- tidigare vidtagna åtgärder,
- den vård som Socialnämnden avser att anordna,
- hur relevant information lämnats till den unge,
- vilket slags relevant information som lämnats samt
- den unges inställning.

Om det beslutats om läkarundersökning av den unge (32 § LVU) bör även läkarintyg bifogas till ansökan (se överenskommelse om hälsoundersökning).

Enligt 5 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937) ska en ansökan om vård enligt LVU, om det inte möter särskilda hinder, särskilt beskriva

- den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående,
- socialnämndens bedömning av den unges behov av vård och hans eller hennes vårdnadshavares förmåga att tillgodose detta behov
- den unges och hans eller hennes vårdnadshavares syn på behovet av vård och förhållandena i övrigt samt en vårdplan.

Att ta ställning till om ansökan om LVU-vård ska göras och fatta beslut om sådan ansökan hos förvaltningsrätten är i Lekebergs kommun delegerat från socialnämnd till nämndens arbetsutskott (AU)

3.1 Omedelbart omhändertagande enligt LVU

Om den unge har behov av LVU-vård kan det finnas ett behov av att ingripa akut och omedelbart omhänderta barnet eller den unge.

I sådana fall är det ofta inte möjligt att vänta med ett ingripande under den tid det skulle ta för förvaltningsrätten att handlägga en LVU-ansökan och på ett beslut om vård från rätten.

Det finns därför en möjlighet för Socialnämnden att i sådana akuta fall fatta beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt lagen (6 § LVU).

För att ett omedelbart omhändertagande ska kunna beslutas krävs att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård enligt LVU.

Därtill krävs att:

- rättsens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller att
- rättsens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till risken att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Möjligheterna för Socialnämnden att besluta om ett omedelbart omhändertagande finns även av barn i vissa internationella situationer när svensk domstol inte har behörighet att besluta om LVU-vård (6 a § LVU). Exempelvis kan vara fråga om att säkerställa ett omedelbart behov av skydd för ett barn som är på tillfälligt besök här i landet, men som har sin hemvist i annat land.

Är situationen så akut att det inte ens går att avvakta ett beslut om omedelbart omhändertagande från Socialnämnden, får nämndens ordförande eller annan någon annan ledamot som nämnden förordnat enligt lagen besluta om omhändertagande. Beslutet ska anmälas till nämndens nästa sammanträde. Denna möjlighet till ordföranden eller annan förordnad ledamot att fatta beslut i brådskande situationer följer direkt av lagen (6 § andra stycket LVU).

Har nämnden, ordföranden eller annan förordnad ledamot fattat beslut om ett omedelbart omhändertagande ska beslutet tillsammans med handlingarna i ärendet underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades (7 § LVU).

Om förvaltningsrätten fastställer det underställda beslutet ska Socialnämnden enligt lagen (8 § LVU) inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge ska beredas vård med stöd av denna lag (se ovan om förutsättningar för vård enligt LVU). Nämnden kan också under vissa förutsättningar inom samma tid (fyra veckor) ansöka om att den unge ska vara fortsatt tillfälligt omhändertagen (9 a § LVU).

Lämnar Socialnämnden inte in en ansökan inom den ovan angivna tiden upphör det omedelbara omhändertagandet automatiskt vid utgången av de fyra veckorna. Det omedelbara omhändertagandet upphör också när förvaltningsrätten avgör nämndens ansökan om vård eller fortsatt tillfälligt omhändertagande (9 § LVU).

Det finns också en skyldighet för Socialnämnden en skyldighet att själv besluta om att ett omedelbart omhändertagande ska upphöra när det inte längre finns skäl för att barnet eller den unge ska vara omhändertagen (9 § tredje stycket LVU).

4 Kommunens ansvar

4.1 Kommunens yttersta ansvar

Kommunens yttersta ansvar för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver regleras i 2 kap. 1 § SoL. Det bör observeras att kommunens yttersta ansvar enligt bestämmelsen inte innebär någon inskränkning i det ansvar för hälso- och sjukvård som åvilar till exempel regionen eller det ansvar för utbildning och andra insatser som åvilar skolan och elevhälsan.

Undantagsvis kan kommunens socialtjänst enligt praxis ändå få ge tillfälligt bistånd i avvaktan på att ansvarig huvudman tar sitt ansvar. Detta gäller dock enbart när barnets eller den unges behov är så akut att hjälpen eller stödet inte kan anstå.

4.2 Ansvarig kommun

Vilken kommun som har ansvaret att utreda och fatta beslut i barn och ungdomsärenden regleras i 2 a kap. SoL.

För vägledning i frågan om ansvarig kommun se även prop. 2010/11:49 och SKL cirkulär nr 11:29 samt Socialstyrelsens meddelandeblad nr 3/2011.

4.2.1 Vilken kommun ansvarar för ärendet

Bestämmelserna i 2 a kap. 1 – 5 §§ SoL reglerar vilken kommun som ansvarar för att utreda och tillgodose enskildas behov enligt SoL.

Bestämmelserna har följande lydelse.

1 § Den kommun där den enskilde vistas ansvarar för stöd och hjälp enligt 2 kap. 1 §, om inte annat följer av 3 – 5 §§.

2 § Om det står klart att en annan kommun än vistelsekommunen ansvarar för stöd och hjälp åt en enskild, är vistelsekommunens ansvar begränsat till akuta situationer.

3 § Om den enskilde är bosatt i en annan kommun än vistelsekommunen, ansvarar bosättningskommunen för det stöd och den hjälp som den enskilde behöver.

Med bosättningskommun avses:

1. den kommun där den enskilde är stadigvarande bosatt eller
2. om den enskilde är stadigvarande bosatt i en kommun men har sin starkaste anknytning till en annan kommun, den sistnämnda kommunen eller
3. om den enskilde saknar stadigvarande bostad, den kommun till vilken han eller hon har sin starkaste anknytning.

4 § En kommun behåller ansvaret för stöd och hjälp åt en enskild som till följd av ett beslut av kommunen vistas i en annan kommun i

1. familjehem enligt 6 kap. denna lag eller 9 § 8 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS),
2. hem för vård eller boende eller i stödboende enligt 6 kap.,
3. annat boende, om det inte är klarlagt vilken kommun som är den enskildes bosättningskommun.

4.2.2 Fortsatt ansvar för barn och unga som placeras i annan kommun

I 2 a kap. 4 § SoL finns en särskild ansvarsregel som gäller när barn och unga till följd av ett beslut av kommunen vistas i en annan kommun.

Den särskilda regeln innebär att en kommun har ett sammanhållet ansvar för barn och unga som placeras i familjehem, HVB eller stödboende utanför kommunen. Kommunen behåller då ansvaret samt är skyldig att svara för alla andra insatser och annat stöd som barnet eller den unge behöver i samband med placeringen.

4.2.3 Ansvar vid utskrivning från slutenvård

I 2 a kap. 5 § SoL finns ytterligare en särskild ansvarsregel. Regeln gäller bistånd som kan behövas under slutenvård vid ett sjukhus eller annan sjukvårdsinrättning, till exempel permissioner utanför sjukhuset. Regeln gäller också vid utskrivning från slutenvård.

Den särskilda regeln innebär att den kommun där barnet eller ungdomen är folkbokförd är ansvarig. Detta är bara i sådana situationer som anges i 2 a kap. 5 § SoL som den registrerade folkbokföringen hos Skatteverket direkt avgör vilken kommun som är ansvarig för ärendet.

4.2.4 Överflyttning av ärende

Enligt särskilda bestämmelser i 2 a kap. 10 – 12 §§ kan ansvaret för ett ärende om vård, behandling eller annan insats flyttas över till en annan kommun.

Om berörda kommuner inte är överens så kan ärendet överlåtas efter begäran hos och beslut av inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Överflyttning till annan kommun ska aktualiseras om förutsättningarna för överflyttning bedöms uppfylla av enhetschef och då åtgärden bedöms vara uppenbart lämplig sett ur barnets perspektiv.

I 2 a kap. 10 § SoL stadgas att överflyttning ska ske om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt. Om de berörda kommunerna inte kan komma överens får den kommun där frågan om överflyttning uppkommit ansöka hos IVO om att ärendet överflyttas. IVO:s beslut kan överklagas hos förvaltningsrätten enligt 2 a kap. 11 § SoL.

När det gäller utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL är nämnden skyldig att slutföra den om inte den nya vistelsekommunen samtycker till att överta utredningen (11 kap. 4 § SoL).

4.3 Skyldighet att ge service

Socialnämnden och dess förvaltning har enligt 6 § förvaltningslagen (2017:900, FL) följande skyldigheter.

- Att se till att kontakterna med enskilda blir smidiga och enkla.
- Att lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälp ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Hjälp ska ges utan onödigt dröjsmål.

Några exempel på service är:

- att myndigheten ska erbjuda enskilda möjlighet till svar på samma sätt som enskild har valt för kontakt med myndigheten, såsom telefon eller e-post,
- att myndighet ska ha öppet under minst två timmar under varje helgfri vardag för att ta emot och registrera allmänna handlingar samt för att kunna ta emot framställningar om att få ta del av allmänna handlingar,
- att myndighet ska ta emot besök och telefonsamtal från enskilda och informera allmänheten om eventuella öppettider som gäller för detta med mera

4.4 Särskilt om att förebygga och motverka missbruk

Enligt 3 kap. 7 § SoL har kommunen ett särskilt ansvar att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel samt spel om pengar.

Socialtjänsten har genom bestämmelsen endast getts ansvaret att arbeta förebyggande mot spel om pengar. Spel om annat än pengar faller fortsatt utanför socialtjänstens ansvar. Sedan tidigare fastslagna grundläggande ansvarsfördelning gällande behandling av spel om pengar är oförändrad. Regionens hälso- och sjukvård har fortsatt ansvaret för att behandla spelberoende, precis som vid andra psykiatriska sjukdomstillstånd som ingår i klassifikationssystemet ICD-10 och den psykiatriska diagnosmanualen DSM-5.

Vidare regleras skyldigheten att sprida information och kunskap om skadeverkningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns.

Observera särskilt förekomsten av samsjuklighet, förekomst av psykisk störning tillsammans med missbruk. Vid samsjuklighet ansvarar regionens psykiatri vanligen för behandlingsinsatser även för missbruket.

4.5 Krav på tillämpning av förvaltningslagen

Socialnämndens skyldighet att i alla ärenden tillämpa 26 § FL regleras i 11 kap. 7 § SoL. Bestämmelsen i FL ger socialtjänsten möjlighet att begära in yttranden under utredning. Det bör observeras att bestämmelsen i FL inte utgör något undantag från den sekretess eller tystnadsplikt som kan gälla i sammanhanget. Möjlighet att hämta in yttrande kan då vara beroende av den enskildes samtycke.

Bestämmelsen i 11 kap. 8 § SoL hänvisar pedagogiskt till vissa bestämmelser i FL som gäller för socialtjänstens verksamhet enligt den lagen.

I ärenden hos socialnämnden som avser myndighetsutövning mot någon enskild tillämpas följande bestämmelser i FL:

- 10 § om partsinsyn,
- 11 och 12 §§ om åtgärder om handläggningen försenas,
- 23 § om utredningsansvaret,
- 24 § om när man får lämna uppgifter muntligt,
- 25 § om kommunikation,
- 31 § om dokumentation av beslut,
- 32 § om motivering av beslut,
- 33 och 34 §§ om underrättelse om innehållet i beslut och hur ett överklagande går till och
- 36 § om rättelse av skrivfel och liknande.

4.6 Sekretess och tystnadsplikt

Inom kommunens verksamhet enligt SoL gäller sekretess enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL) för uppgift om enskilds personliga förhållanden. För sådana uppgifter som omfattas av sekretessen råder tystnadsplikt enligt 2 kap. 1 § OSL. Tystnadsplikten innebär att förbud råder mot att röja sekretessbelagda uppgifter till andra myndigheter eller enskilda.

Den som är eller har varit verksam inom någon verksamhet enligt SoL, såväl myndighet som utförande, får inte berätta sådant som rör enskildas personliga förhållanden till någon utomstående.

Statliga myndigheter som exempelvis Försäkringskassan har dock rätt att kräva vissa uppgifter om enskilda personer. Se vidare 110 kap. 21 § socialförsäkringsbalken (2010:110, SFB).

Sekretessen kan hävas om den enskilde samtycker till det. Om den enskildes tillstånd är sådant att han eller hon inte själv kan efterge den sekretess som gäller, men har fått legal företrädare, exempelvis god man eller förvaltare, så kan den legala företrädaren efterge sekretessen om det behövs att bevaka eller tillgodose den enskildes intressen.

För mer information se lagkravslista för OSL samt vägledning om inre sekretess i individ- och familjeomsorgens kvalitetsledningssystem.

4.7 GDPR - dataskyddsförordningen

Dataskyddsförordningen (General Data Protection Regulation, GDPR) reglerar hur vi ska behandla personuppgifter. För att anpassa våra arbetsprocesser och våra IT-system till dataskyddsförordningen fokuserar vi på 12 prioriterade områden.

Dessa och andra områden finns beskrivna mer utförligt nedan. Det finns även mallar som stöd för att underlätta arbetet.

Kort om förordningen:

- Alla personuppgiftsbehandlingar måste ha rättslig grund, exempelvis avtal (anställningsavtal, avtal med kund), allmänt intresse (forskning, statistik, arkiv) myndighetsutövning (bygglov, ekonomiskt bistånd) och rättsliga förpliktelser (exempelvis bokföringsskyldighet). Har vi ingen rättslig grund kan vi i vissa fall arbeta med samtycken.
- Varje verksamhet ansvarar för sina egna personuppgiftsbehandlingar.
- Rättigheterna stärks för enskilda personer. Det ställs strängare krav på att vi ska informera om hur vi hanterar medborgarens personuppgifter.
- Kraven på IT-system som hanterar personuppgifter stärks. Personuppgifter ska exempelvis skyddas så att bara de som är behöriga kan se eller arbeta med uppgifterna. Uppgifterna måste även skyddas så de inte förstörs genom olyckshändelse.
- Ändamålet måste vara tydligt vid insamlingen av uppgifter. Vi får inte samla in fler personuppgifter än nödvändigt, exempelvis för att "det kan vara bra att ha".
- En sanktionsavgift kan utdömas vid brott mot förordningen. Det är Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) som är tillsynsmyndighet.
- Vid brott mot dataskyddsförordningen eller datalagen kan även den eller de drabbade begära skadestånd/ersättning.

5. Tillsyn

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har det övergripande tillsynsansvaret. De ska följa, stödja och utvärdera de insatser som ges enligt SoL. IVO kan inspektera vid särskilda tillfällen. IVO i respektive region har den direkta tillsynen över enskilda ärenden och över verksamheten i de olika kommunerna i länet.

6. Barns rättigheter och beaktande av barns bästa

Enligt 1 kap 2 § SoL ska vid åtgärder som rör barn barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska enligt bestämmelsen även vad som är bäst för barnet vara avgörande. Med barn avses varje människa under 18 år.

I handläggning av ärende som rör barn är det av särskilt vikt att ha ett barnrättsperspektiv. Barnrättsperspektivet i handläggningen innefattar:

- Att i samarbete med föräldrarna uppmärksamma barnets behov och situation med tydlig koppling till föräldrarnas eventuella funktionshinder alternativt psykiska mående.
- Att vid behov och i samråd med föräldrarna göra hembesök för att bedöma vilket bistånd familjen behöver med hänsyn till barnets behov (avser utredning enligt 11 kap. 1 § SoL).
- Att vid behov och i samråd med föräldrarna tala med barnet alternativt observera barnet, med beaktande av dess ålder och mognad, för att bedöma vilket bistånd familjen behöver med hänsyn till barnets behov.
- Att bedöma vad som är barnets bästa utifrån en helhetsbedömning, med stöd i lokala riktlinjer och policydokument, Barnrättskonventionen och med hjälp av de kunskaper som finns om barn och barns behov.
- Att bevaka barns behov inom särskilt viktiga områden som till exempel boende, umgänge med föräldrar, hälsa och fritidsaktiviteter.
- Att dokumentera hur barnets behov beaktats, vilka eventuella överväganden som gjorts och hur detta påverkat beslutet. Detta gäller såväl vid negativa som vid positiva beslut.

7. Socialtjänstens skyldigheter när barn och ungdomar är misstänkta för eller har begått brott

Som bland annat framgår av Socialstyrelsens handbok om barn och unga som begår brott har socialtjänsten flera skyldigheter när barn och unga är misstänkta för brott eller har begått brott.

Sammanfattningsvis ingår i socialtjänstens skyldigheter följande nedan angivna uppgifter. Närmare vägledning finns i Socialstyrelsens handbok.

- Att vid underrättelse från polisen om att barn är misstänkt för brott närvara under polisförhör och på annat sätt medverka under brottsutredningen samt agera på ett tidigt stadium för att få i gång olika stödåtgärder.
- Att i vissa fall begära polisutredning av brott när den misstänkta är ett barn under 15 år.
- Att framställa hos åklagare om bevistalan, dvs. att prövning ska ske i domstol om ett barn under 15 år begått brott.
- Att på begäran av åklagare, förundersökningsledare eller domstol avge eller lämna yttrade när den misstänkta gärningspersonen är 15 – 17 år eller 18 – 20 år.
- Att medverka vid domstolsförhandling i brottmål som gäller unga under 21 år eller barn under 18 år.
- Att verkställa ungdomsvård eller ungdomstjänst som domstol har dömt barnet eller den unge till.
- Att sörja för att så kallad medling erbjuds när ett brott har begåtts av en person som inte har fyllt 21 år.
- Att underrätta åklagare när det kan antas att det finns förutsättningar för åklagaren att besluta om straffvarning eller för domstolen att undanröja en brottspåföljd alternativt meddela en straffvarning.
- Att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen om behovet av stöd eller skydd samt ta ställning till om barnet eller den unge som är misstänkt för brott eller har begått brott har behov av insatser från socialtjänsten.
- Att efter kontakt av åklagare när barn riskerar att häktas överväga om det finns alternativ till häktning till exempel genom ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § eller 6 a § LVU.
- Att när rätten har beslutat att häkta ett barn, fortlöpande överväga om det finns förutsättningar för ett omhändertagande enligt 6 eller 6 a §§ LVU.
- Att omedelbart omhänderta barn även om barnet är häktat när förutsättningarna för vård enligt LVU är uppfyllda.
- Att enligt 3 kap. 6 b § socialtjänstlagen utse en särskilt kvalificerad kontaktperson när en person som inte har fyllt 21 år har behov av särskilt stöd och särskild vägledning för att motverka en risk för missbruk av beroendeframkallande medel, för brottslig verksamhet eller för något annat socialt nedbrytande beteende, om hon eller han begär eller samtycker till det.
- Att enligt 22 § LVU under vissa förutsättningar besluta att den som är under 20 år ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt

kvalificerad kontaktperson eller delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten (så kallat mellantvång).

8. Behandling av uppgifter

I 12 kap. SoL finns bestämmelser om bland annat gallring och nämndens skyldighet att lämna vissa uppgifter för statistik med mera.

Kapitlet berör i huvudsak gallring och socialnämndens skyldighet att lämna vissa uppgifter för statistik med mera.

Observera 12 kap. 2 § SoL om förbud mot gallring av handlingar i vissa ärenden som berör barn och unga.

Observera även 12 kap. 8 § SoL om skyldighet att underrätta Åklagarmyndigheten om en ungdom inte följer vad som gäller för ungdomsvård eller ungdomstjänst.

Observera även 12 kap. 10 § SoL om med hänvisning till OSL ger vissa möjligheter att anmäla brott mot nämndens verksamhet samt att i vissa fall anmäla brott till åklagare, polis och säkerhetspolis eller annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet. Bestämmelsen tar också upp möjligheten att lämna uppgifter till domstol och polis om att någon vistas i ett HVB, ett stödboende eller ett familjehem. Uppgiften ska lämnas på begäran av domstol eller polis.

9. Dokumentationsskyldighet

Dokumentationsskyldigheten regleras i 11 kap. 5 och 6 §§ SoL.

Handlingar som upprättas och gäller enskilda ska begränsas till att innehålla uppgifter som bedöms vara tillräckliga, väsentliga och ändamålsenliga i förhållande till vad saken gäller. Dokumentation i verksamhet enligt SoL är en del av kvalitetssäkring i verksamheten som ska enligt lag vara av god kvalitet. Dokumentationen kräver ett gemensamt synsätt.

Dokumentationen ska utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas.

Bestämmelserna kompletteras med närmare bestämmelser i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd för dokumentation SOSFS 2014:5.

9.1 Personakt

Handlingar ska hållas samman i en personakt. En personakt ska avse endast en person. Personakten ska innehålla namn, personnummer och andra kontaktuppgifter till den enskilde. Om den enskilde saknar svenskt personnummer ska personakten i stället innehålla födelsedata, samordningsnummer eller andra uppgifter om den enskilde. Personakten ska innehålla uppgifter om behov av tolk, behov av kommunikationsstöd, god man, förvaltare samt om det finns skyddade personuppgifter genom sekretessmarkering i folkbokföringen. Personakten ska innehålla en upprättad journal. Anteckningarna ska hållas ordnade så att det går

att följa och granska handläggningen av ärendet. De ska vara strukturerade och tydligt utformade. Av handlingarna ska det framgå vad som är faktiska omständigheter och händelser av betydelse och vad som är bedömningar.

Dokumentation av händelser av betydelse ska även innehålla uppgifter om när händelsen har inträffat samt varifrån uppgifterna kommer, vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när den gjordes (år, månad, dag). Åtgärder i ett ärende ska fortlöpande och utan oskäligt dröjsmål dokumenteras i journalen.

9.2 Dokumentation

Dokumentation av telefonsamtal, hembesök, vårdplanering och elektroniska meddelanden ska göras i journalanteckningarna. Dokumentation av en ansökan, begäran eller anmälan ska innehålla uppgifter om vad saker gäller, vem eller vilka som uppgifterna avser, vem som har lämnat uppgifterna såvida de inte har lämnats anonymt, när och hur uppgifterna har lämnats samt namn och befattning på den som tagit emot uppgifterna. Om den enskilde lämnar samtycke till att nämnden får kontakta andra myndigheter eller personer ska det dokumenteras. Om den enskilde återkallar sitt samtycke ska detta dokumenteras.

När det gäller utredningar om barns behov av stöd eller skydd, och som får bedrivas utan samtycke, bör särskilt observeras att det av dokumentationen ska framgå av dokumentationen i vilka avseenden som vårdnadshavare och i förekommande fall den unge inte har samtyckt till att nämnden tar de kontakter som behövs. Samma gäller om det skulle vara fråga om en utredning enligt 7 § LVM för en ungdom i 18 – 20 års ålder.

Av dokumentation ska framgå hur den enskilde uppfattar sina behov, om det använts standardiserade bedömningsmetoder i utredningen och i så fall vilka, vilken bedömning som nämnden gjort av den enskildes behov och vilka faktiska omständigheter och händelser av betydelse som ligger till grund för nämndens bedömning.

Av dokumentation ska det också framgå om och i så fall när och på vilket sätt beslutsunderlaget eller andra uppgifter har kommunicerats. Det ska framgå vilka synpunkter den enskilde har fört fram till nämnden. Dokumentation av ett beslut ska innehålla uppgifter om vem beslutet avser, vad som har beslutats, vilket lagrum som ligger till grund för beslutet, vilka skäl som ligger till grund för beslutet, beslutsdatum och vilken nämnd eller person (namn och befattning eller titel) som har fattat beslutet.

Dokumentationen ska även innehålla vad den enskildes ansökan eller begäran avser, vilka insatser som har beviljats eller avslagits helt eller delvis och om beslutet är tidsbegränsat eller förenat med något annat förbehåll. Det ska framgå om beslutet kan överklagas samt hur beslutet överklagas (överklagandehänvisning).

Av dokumentationen ska dessutom framgå om den enskilde överklagat beslutet, om nämnden omprövat beslutet och om nämnden skickat ett överklagande vidare till förvaltningsrätten. Det ska även framgå när förvaltningsrätten har avgjort målet och när avgörandet har vunnit laga kraft. Om nämnden helt eller delvis har

ändrat (omprövat) ett beslut om insats ska det av dokumentationen framgå när beslutet omprövats helt eller delvis, vilka skäl som ligger till grund för omprövningen samt namn och titel på den som fattat beslutet om omprövningen.

Åtgärder som vidtas av nämnden för att följa upp insatsen ska dokumenteras. Av dokumentationen bör framgå när och på vilket sätt insatsen har följts upp, hur den enskilde uppfattar insatsen i förhållande till sina behov och önskemål, om nämnden har använt standardiserade bedömningsmetoder och i så fall vilka, vilken bedömning nämnden har gjort om insatsens genomförande av beslutet, vilken bedömning nämnden gjort av den enskildes situation och om några av åtgärderna har identifierats genom uppföljningen.

Om behoven hos den enskilde förändras på ett sätt som gör att nämnden bedömer att den beslutade insatsen inte längre svarar mot den enskildes behov, ska detta dokumenteras. Det ska framgå vilka åtgärder som vidtagits för att anpassa insatsen till den enskildes behov.

Vid avslut av insatser ska det framgå när och av vilka skäl insatsen har avslutats, om målen är uppnådda eller om insatsen avslutats på egen begäran av den enskilde.

10. Handläggning av ärenden

10.1 Handläggningsregler

Handläggning är ett förfarande som börjar med att ett ärende påbörjas eller aktualiseras och att ärendet efter utredning avslutas med ett beslut från Socialnämnden. Vid handläggning ska stor vikt läggas vid den enskildes rätt till delaktighet, inflytande och självbestämmande.

Den enskildes behov ska alltid vara utgångspunkten för bedömning av ansökningar och vilka insatser som beviljas. Kommunens riktlinjer utgör enbart en vägledning för den behovsanpassade bedömningen som ska göras av socialsekreteraren.

Handläggningen ska genomföras och dokumenteras i enlighet med bestämmelser i SoL och FL, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd för dokumentation samt i den ordning och enligt de rutiner som gäller i kommunen. I övrigt ska handläggningen i tillämpliga delar beakta för verksamheten relevanta handböcker och annan vägledning från Socialstyrelsen.

Under utredningstiden ska allt som är av vikt för ärendet dokumenteras. Före ett beslut ska faktauppgifter som har tillförts utredningen kommuniceras med den enskilde. Om den enskilde har synpunkter på de faktauppgifter som har tillförts utredningen så ska detta anges. Samma gäller om den enskilde önskar tillföra egna synpunkter eller uppgifter med anledning av kommunikationen. I utredningen ska faktauppgifter och bedömning vara tydligt åtskilda. Fullt gynnande beslut till både innehåll och omfattning samt utan någon form av förbehåll, exempelvis en tidsbegränsning, behöver inte motiveras. Alla andra beslut, såväl bifall som avslag samt eventuella förbehåll ska innehålla en klagörande motivering.

Den enskilde ska underrättas om beslutet och, i förekommande fall, hur beslutet kan överklagas (överklagandehänvisning). Om den enskilde begär det ska underrättelsen och överklagandehänvisningen alltid vara skriftlig.

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

10.2 Tolk

Enskildas rätt till tolk med mera regleras i 13 § FL. En myndighet ska använda tolk och se till att översätta handlingar om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska.

En myndighet ska under samma förutsättningar använda tolk och göra innehållet i handlingar tillgängligt när den har kontakt med någon som har en funktionsnedsättning som allvarligt begränsar förmågan att se, höra eller tala.

För att säkerställa det ömsesidiga informationsutbytet tillhandahåller förvaltningen tolk vid behov. Kommunen har avtal med tolkservice vars service används vid behov av tolk. Vid muntlig delgivning av beslut ska tolk alltid tillhandahållas för att säkerställa att den enskilde kan tillgodogöra sig den information som lämnas.

Barn under 18 år ska inte användas som tolk. Inte heller anhöriga eller andra närstående ska användas som tolk.

För vägledning se Socialstyrelsens meddelandeblad nr 2/2018 om vissa bestämmelser i FL av betydelse för handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.

10.3 ”Hjälp oss att bli bättre” – synpunkter och klagomålshantering

Handläggaren ska informera den enskilde om rutiner för synpunkter och klagomålshantering samt om broschyren ”Hjälp oss bli bättre”. Synpunkter- och klagomålshanteringen kan gälla utförande av insatsen, bemötande, felaktig information, ärendets formella handläggning etc. Rapportering av synpunkter och klagomål sker enligt förvaltningens rutin för klagomålshantering och ska diarieföras.

10.4 Aktualisering av ärende

10.4.1 Inkommande information

En förutsättning för att socialtjänsten ska kunna ingripa till barns skydd eller utreda deras behov av stöd och behandling i övrigt är att socialtjänsten får vetskap om förhållanden som kan innebära en risk för ogynnsam utveckling. Kännedom om barns, ungas och familjers eventuella behov av stöd kan erhålls genom exempelvis socialtjänstens egen verksamhet och genom information från enskilda samt genom information och meddelanden från andra myndigheter. Samma gäller eventuella behov av skydd för barn och unga.

Under kontorstid har socialtjänsten beredskap att ta emot information och anmälningar samt ansökningar. Hänvisning till socialjouren ges utanför ordinarie arbetstid.

10.4.2 Skyldighet och rekommendation att anmäla misstanke att barn far illa

Alla har ett ansvar för att uppmärksamma barn som far illa. Vissa är skyldiga enligt 14 kap. 1 § SoL att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. För andra är det en rekommendation att anmäla som följer av 14 kap. 1 c § SoL.

10.4.2.1 Alla uppmanas att anmäla

Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla det till socialnämnden (14 kap. 1 c § SoL).

Uppmaningen riktar sig till såväl allmänheten som sådana myndigheter och yrkesverksamma som inte omfattas av anmälningsskyldigheten.

Anmälan kan alltså göras av exempelvis en granne, släkting eller vän till den anmälan gäller. Uppmaningen att anmäla gäller oavsett om misstanken gäller förhållanden i eller utanför hemmet.

10.4.2.2 Vissa är skyldiga att anmäla

Följande myndigheter och yrkesverksamma är enligt 14 kap. 1 § första stycket SoL skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

1. myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom,
2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården,
3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och
4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet (14 kap. 1 § andra stycket SoL).

För anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

10.4.3 Informationens form

Några formkrav på informationen i anmälan finns inte. Informationen kan ges muntligt eller skriftligt. Huvudregeln är att anmälan från myndighet ska vara skriftlig om situationen inte är att betrakta som akut. Allmänheten ska däremot inte avkrävas en skriftlig rapport. Däremot ska den som mottagit informationen alltid skriva ned denna.

Den som tar kontakt vill ibland inte lämna information med uppgivande av barnets identitet utan önskar samråda med socialtjänsten om oroande förhållanden och om socialtjänstens syn på situationen. Företrädaren för förvaltningen har i samrådsförfarandet möjlighet att klargöra socialtjänstens uppgift, möjligheter och begränsningar och kan på sådant sätt stärka förtroendet för socialtjänsten. Om socialtjänstens företrädare bedömer att beskrivna förhållanden innebär en allvarlig risk för barnet ska tjänstepersonen uppmana den som tagit kontakt att röja barnets identitet.

10.4.4 Sekretesskydd för anmälare

Huvudregeln är att uppgift om uppgiftslämnarens identitet inte får hemlighållas för den person som berörs av dem. Genom en bestämmelse i OSL ges möjlighet till anonymitetsskydd inom socialtjänsten för anmälan eller annan utsaga av enskild under vissa förutsättningar. Sekretesskyddet gäller endast för enskilda personer och inte för myndigheter och personal som omfattas av anmälningskyldighet enligt 14 kap. 1 § SoL.

10.4.5 Dokumentation av anmälan

Vid inkommen information ska en omedelbar skyddsbedömning göras. Ställning ska också tas till om en utredning ska inledas eller ej (förhandsbedömning).

Skyddsbedömningen och förhandsbedömningen ska dokumenteras i enlighet med kraven i SOSFS 2014:5.

Om utredning inleds ska handlingen med informationen om anmälan förvaras i den personakt som upprättas av den tjänsteperson som tagit emot informationen och gjort bedömningarna.

Finns redan en pågående utredning eller barnet är aktuellt genom pågående insats ska bedömningarna dokumenteras i den öppna pågående akten som finns.

I annat fall ska beslutet att inte inleda utredning tillsammans med handlingen med informationen om anmälan registreras (diarieföras) genom att den tillförs den så kallade kronologiska pärmen med angivande av den tjänsteperson som har varit beslutsfattare, beslutsdatum och beslutsmotivering. Informationen ska förvaras på ett betryggande sätt.

När ingen öppen pågående akt finns kan beslutet om att inte inleda utredning tillsammans med information om anmälan också dokumenteras – och därmed registreras – i modulen för förhandsbedömningar i verksamhetssystemet.

Vårdnadshavare och även ungdomar som fyllt 15 år ska som regel informeras om innehållet i anmälan.

10.4.6 Utredningsskyldighet

När det gäller ett barn som kan vara i behov av skydd eller stöd har socialtjänsten ett långtgående utredningsansvar.

Om socialtjänsten får kännedom om något som kan innebära att behov kan finnas att ingripa till ett barns skydd eller stöd kan en utredning genomföras oavsett barnets eller vårdnadshavarens inställning.

Utredningar som gäller barn som kan behöva skydd bör enligt förarbetena ha högsta prioritet inom socialtjänsten och ska inledas utan dröjsmål.

Vid en ansökan ska en utredning alltid inledas. En utredning ska också alltid inledas när åklagare, annan myndighet eller en domstol begär att få in ett yttrande som socialtjänsten är skyldig att lämna.

Även när socialtjänsten genom anmälan eller på annat sätt fått kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående, ska en utredning om barnets behov av stöd och hjälp alltid inledas. En utredning ska då inledas utan dröjsmål.

I alla andra fall ska en förhandsbedömning alltid göras. Genom förhandsbedömningen tas ställning till om skäl finns att fatta beslut om att inleda en utredning eller inte.

Varje utredning som avser barn under 18 år ska dokumenteras i BBIC-formulär och avslutas med ett skriftligt beslutsunderlag med beslut alternativt förslag till beslut.

10.4.7 Underrättelse om inkommen information och inledande av utredning

Det finns inga bestämmelser om att barnet eller vårdnadshavaren ska underrättas om att det inkommit en anmälan när anmälan lett fram till att beslut fattats om att inte inleda utredning. Skyldigheten att underrätta inträder först när det fattas beslut om att inleda utredning (se 11 kap. 2 § SoL).

Det är alltså socialtjänsten som avgör om det är motiverat att kontakta vårdnadshavare och barn och informeras om att en anmälan eller annan aktualisering.

Om det är motiverat att ta kontakt med ett barns vårdnadshavare bör båda vårdnadshavarna informeras. Om en sådan kontakt inte anses nödvändig för socialtjänstens bedömning bör socialtjänsten – om inte särskilda skäl föranleder annat – underrätta den andre vårdnadshavaren om den inkomna informationen i situationer där vårdnadshavarna inte bor tillsammans.

Särskilda skäl kan finnas att inte underrätta och informera vårdnadshavare om en inkommen information. Så kan vara fallet när till exempel fråga är om misstanke om att barn kan ha utsatts för brott av närstående.

Däremot ska vårdnadshavare och barn som fyllt 15 år genast informeras om att beslut fattats om att inleda en utredning, om inte särskilda skäl talar mot det.

Särskilda skäl mot att informera att utredning inletts kan exempelvis vara att ett barn som berättat om missförhållanden kan uppleva ett stort obehag inför att föräldrarna underrättas. Ett visst rådrum kan då behövas för att träffa barnet ytterligare och för att kunna förbereda kontakten med föräldrarna.

Ett annat exempel på särskilda skäl är att polisanmälan gjorts om misstanke om brott mot barnet av någon närstående och att polisen behöver hålla förhör innan föräldrarna underrättas om misstanken och den inleda utredningen hos socialtjänsten.

De som berörs av utredningen ska ha tydlig information om varför utredning inletts, vem som ansvarar för utredningen och om hur beslut sedan fattas. Den muntliga informationen bör kompletteras med skriftlig information om vad en barn- och ungdomsutredning innebär, vilka lagregler som gäller, förmodad utredningstid och om hur information inhämtas. De berörda ska också informeras om sina rättigheter enligt SoL och FL, samt vart eventuella klagomål riktas. Både vårdnadshavare och barn ska fortlöpande under utredningens gång informeras om vilka bedömningar utredaren efterhand gör.

10.5 Förhandsbedömning och omedelbar

skyddsbedömning

Förhandsbedömning kallas det moment som ligger efter informationsmottagandet (aktualisering av ärendet) och som består i att ta ställning till och besluta om en utredning ska inledas eller inte.

Socialtjänsten ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden (11 kap. 1 § SoL).

En utredning bör dock inte inledas om det redan från början står klart att nämnden inte kan eller bör vidta några åtgärder.

Förhandsbedömningen ska grunda sig på den information som inkommit till socialtjänsten genom en anmälan eller på annat sätt. Förhandsbedömningen kan även grunda sig på uppgifter om barnet eller familjen som finns i till exempel personakt eller tidigare inkomna anmälningar, dvs. tidigare kännedom hos socialtjänsten om barnet och familjen.

Det är viktigt att tänka på att en förhandsbedömning inte är en mindre utredning, utan en bedömning av om en utredning ska inledas eller inte. Det är därför inte acceptabelt att en förhandsbedömning går i riktning mot att bli en form av miniutredning för att undvika utredning.

Om en förhandsbedömning blir för omfattande eller drar ut på tiden blir också situationen rättsosäker för både barn och föräldrar. Beslut bör då fattas om att inleda utredning eller inte.

Det finns inget utrymme för att under en förhandsbedömning hämta in uppgifter från någon utomstående. Inte heller finns något utrymme för att inom ramen för förhandsbedömningen göra hembesök eller vidta individuellt uppsökande åtgärder. I sådana fall anses en utredning ha inletts. Ett beslut om att inleda utredning måste därför först fattas innan hembesök eller uppsökande besök kan göras.

Vid förhandsbedömningar i barn och ungdomsärenden kan dock vissa åtgärder vidtas såsom att kontrollerat med uppgiftslämnare eller anmälare att muntliga uppgifter har uppfattats korrekt.

Det anses också möjligt att på förhandsbedömningsstadiet erbjuda barnet, vårdnadshavaren och den en myndighet eller tjänsteperson som är anmälningsskyldiga och som gjort en anmälan till socialtjänsten ett möte där anmälan kan gås igenom tillsammans (14 kap. 1 a § SoL).

Om det finns skäl för upprepade kontakter med familjen kan det i sig vara ett skäl för att inleda en utredning. Anledningen är att det enligt förarbetena kan finnas en fara i att ha upprepade kontakter med en familj med det medvetna eller omedvetna syftet att undvika en utredning. Det kan leda till att det uppstår en förhandlingssituation där familjen går med på serviceinsatser för att undvika en utredning. I en sådan situation finns en risk att barnets behov inte synliggörs.

Om det under en förhandsbedömning framkommer uppgifter om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående ska en utredning om barnets behov av stöd och hjälp inledas utan dröjsmål. Detta framgår av 6 kap. 1 § SOSFS 2014:4.

Det är särskilt viktigt att observera att förhandsbedömningen som ett första steg alltid ska innehålla en omedelbar skyddsbedömning när anmälan gjorts från myndigheter och tjänstepersonal som har anmälningsplikt enligt 14 kap. 1 § SoL.

Vid anmälningar enligt 14 kap. 1 § SoL gäller också att den omedelbara skyddsbedömningen ska ske samma dag eller senast dagen som anmälan inkommit. Förhandsbedömningen – dvs. beslutet att inleda utredning eller inte – ska också vid sådana anmälningar fattas senast inom 14 dagar från det att anmälan inkommit (11 kap. 1 a § SoL).

Det bör observeras att regeln om omedelbara skyddsbedömningar inte formellt gäller vid inkommen information på annat sätt.

Inte heller regeln om en tidsgräns på 14 dagar för beslut om utredning ska inledas eller inte gäller vid inkommen information på annat sätt än genom anmälningar.

Att reglerna bara formellt gäller vid anmälningar innebär dock inte att socialtjänsten på grund av omständigheterna i ett enskilt fall ska avstå från att bedöma om det finns ett omedelbart skyddsbehov. På samma sätt kan förhållandena i ett enskilt fall också vara sådana att det kan finnas skäl till att mer direkt eller omgående ändå ta ställning till om en utredning ska inledas.

Checklistor ska användas vid skyddsbedömning och utredning.

10.5.1 Återkoppling till anmälare

Endast de som omfattas av anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § SoL har formellt rätt att få en återkoppling efter anmälan.

Socialnämnden får informera dem som omfattas av anmälningsskyldigheten om anmälan lett till att en utredning har inletts eller inte eller att en utredning redan pågår. Anmälaren bör få information om möjligheten till återkoppling i samband med att socialtjänsten tar emot anmälan.

Om den anmälningsskyldige begär det ska återkoppling med ovan angiven information lämnas till anmälaren om det inte är olämpligt att göra detta med hänsyn till omständigheterna (14 kap. 1 b § SoL).

Situationer när det kan vara olämpligt med en återkoppling är exempelvis när vårdnadshavaren ännu inte har underrättats om att en utredning inletts eller när ett utlämnande av uppgiften antas kunna leda till att insatser försenas eller försvåras och kan göra att barnets möjlighet att få nödvändigt skydd och stöd försämras.

Särskilt bör observeras att andra anmälare än de anmälningspliktiga ej har rätt att få annan återkoppling än allmän information om hur socialtjänsten hanterar inkomna anmälningar gällande barn och unga. De har dock ingen rätt att med hänsyn till socialtjänstsekretessen få någon information om utredning inletts eller

ej. De har heller ingen möjlighet att få information om det barn eller den ungdom som deras anmälan rör redan är föremål för utredning. De kan dock i samband med mottagen anmälan få allmän information om socialtjänstens hantering av anmälningar gällande barn och unga.

10.6 Hantering av ansökningar

SoL ställer inga krav på att ansökan måste göras i viss form. Det innebär att en ansökan kan göras såväl muntligt som skriftligt. En muntlig ansökan ska nedtecknas och dateras. Vid enskildas kontakter med socialtjänsten ska den formella ärendehantering inledas om det inte står klart för socialsekreteraren att enskild enbart efterfrågar information. Detta innebär att aktualisering ska göras när det inte står klart att enskild enbart efterfrågar information.

I barn- och ungdomsärenden åvilar det socialsekreteraren att vid oklarhet reda ut genom direkt fråga om det enbart information som efterfrågas eller om man vill ansöka om stöd och hjälp.

Det ska här observeras att även om ingen ansökan har gjorts så kan det ändå finnas en skyldighet att inleda en utredning för att utreda barnets eller ungdomens behov av stöd eller skydd (jfr om utredningsskyldighet ovan). Utredningen sker i sådant fall inte efter ansökan, utan med anledning av den information som mottagits vid kontakt med socialtjänsten.

Har den enskilde eller någon annan gjort en ansökan i någon form så är det viktigt att påpeka att det av rättssäkerhetsskäl inte är godtagbart att hantera ansökan som en förhandsbedömning och att ärendet avslutas med att utredning inte inleds.

Då någon – vilket inte behöver vara den enskilde själv – ansöker om bistånd – så ska en utredning alltid inledas utan dröjsmål. En ansökan om bistånd ska resultera i ett beslut som kan överklagas. Detta gäller även om ansökan har gjorts av någon som inte har rätt att företräda den enskilde. I sådant fall kan det resultera i ett beslut om att ansökan inte kan tas upp till prövning utan ska avvisas. Avvisningsbeslut ska föras med överklagandehänvisning och kan överklagas till förvaltningsdomstol.

Det ska noggrant dokumenteras vad ansökan avser. Detta för att den enskilde ska kunna överklaga beslutet helt eller delvis.

Skulle den enskilde på eget initiativ återkalla ansökan så ska ett formellt beslut tas om att ärendet avskrivs från vidare handläggning. Det ska dokumenteras på vilket sätt och när (datum) ansökan har återkallats. Även ett sådant avskrivningsbeslut går att överklaga.

Vid återkallelse av en ansökan ska alltid göras en bedömning av om det kan finnas skäl att ändå fortsätta utreda ett barns eller ungdoms behov av stöd eller skydd. Bedömning behöver inte göras om en sådan utredning redan inletts. Bedömningen ska dokumenteras.

10.7 Utredning och behovsbedömning

Utredningar inom socialtjänsten utförs med stöd av 11 kap 1 § SoL. Där anges att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda utredning när något genom ansökan eller annat sätt kommer till vår kännedom som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Syftet med utredningen är att få fram ett allsidigt underlag för beslut att avslå eller bevilja en ansökan, att vidta åtgärder.

När utredningen gäller en underårig kan socialtjänsten inleda utredning utan vårdnadshavares eller den unges samtycke. Om socialtjänsten behöver ingripa till en underårigs stöd eller skydd har socialtjänsten rätt att konsultera teamledare och ta de kontakter som behövs för utredningen och utredningen bedrivs då enligt 11 kap 2 § SoL efter beslut enligt delegationsordning.

I 11 kap 1 § SoL anges också att utredningen inte får utsätta någon för onödig skada eller olägenhet och att den ska vara slutförd inom fyra månader.

10.7.1 Beslut att inleda eller inte inleda utredning

Vem inom individ- och familjeomsorgen som får fatta beslut att inleda respektive inte inleda utredning framgår av Socialnämndens delegationsordning.

Beslut ska alltid motiveras och motiveringen ska dokumenteras, likaså när beslutet har fattats och vilken tjänsteperson som med stöd av delegationsordning och vem beslutet har fattats av.

Oavsett om utredningen gäller behovet av stöd eller skydd inleds den alltid enligt 11 kap 1 § SoL.

I 11 kap. 2 § SoL regleras vilka åtgärder socialtjänsten kan vidta inom ramen för en inledd utredning.

Socialtjänsten får konsultera teamledare samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Något samtycke behövs inte för sådana konsultationer eller kontakter.

Dock ska av dokumentationen i ärendet framgå i vilka avseenden vårdnadshavare eller unga som fyllt 15 år inte har samtyckt till att socialtjänsten tar de kontakter som behövs vid utredningen.

Utredningen ska bedrivas så att inte familjen och den unge onödigt utsätts för skada eller olägenhet.

Utredningen ska inte vara mer omfattande än vad som motiveras av förhållandena i ärendet.

Utredningar om barns behov av stöd och skydd ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader från det att utredningen inletts.

Om det finns särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss bestämd tid. Utredningstiden kan alltså inte förlängas tills vidare utan bara fram tills ett bestämt datum.

Om det bedöms att en utredning inte kan slutföras inom fyra månader ska Socialnämnden alltid underrättas. Det är sedan nämnden eller delegat enligt delegationsordning som bestämmer om förlängning ska ske.

Ett exempel på skäl till förlängning som anges i förarbetena till lagen är då en barnpsykiatrisk utredning eller en polisutredning i fall av sexuellt övergrepp mot barn inte kan slutföras inom föreskriven tid eller då nya uppgifter inkommit i slutskedet av utredningstiden.

Den lagstadgade tidsfristen på fyra månader som gäller för utredningar av barns behov av stöd och skydd är i Lekebergs kommun ett riktmärke även vid utredningar som berör unga vuxna i åldern över 18 år.

Den som berörs av en utredning ska, om inte särskilda skäl talar mot det, genast underrättas om att en utredning har inletts (11 kap. 2 § tredje stycket).

Särskilda skäl mot att informera att utredning inletts kan exempelvis vara att ett barn som berättat om missförhållanden kan uppleva ett stort obehag inför att föräldrarna underrättas. Ett visst rådrum kan då behövas för att träffa barnet ytterligare och för att kunna förbereda kontakten med föräldrarna.

Ett annat exempel på särskilda skäl är att polisanmälan gjorts om misstanke om brott mot barnet av någon närstående och att polisen behöver hålla förhör innan föräldrarna underrättas om misstanken och den inleda utredningen hos socialtjänsten.

10.7.2 Utredningsplan

Teamledare socialsekreterare fördelar utredningen till ansvarig handläggare som sedan upprättar en utredningsplan i avsett BBIC dokument samt diskuterar ärendet och planeringen på behandlingsgrupp.

De berörda ska göras delaktiga vid planeringen av utredningen. Barnet och vårdnadshavare ska ha informerats om att utredning inletts samt vilka kontakter som behöver tas och i vilken ordning.

Utredningens frågeställningar ska tydligt framgå och det är också de som styr vad utredningen ska fokusera på.

Utredningssamtal ska bokas och nedtecknas i utredningsplanen.

10.7.3 Utredningen

Socialtjänsten bedömer hur utredningen ska genomföras och därmed vilka kontakter som behöver tas. Även om det ankommer på socialtjänsten att driva utredningsarbetet så ska det så långt det är möjligt genomföras med metoder som kan förstås och accepteras av de som berörs av utredningen.

I utredningsarbetet är socialtjänsten beroende av medverkan från andra myndigheter och från enskilda. Utredaren måste tydligt klargöra Socialnämndens utredningsskyldighet, hur lämnade uppgifter kommer att användas, tänkbara konsekvenser för uppgiftslämnaren samt skyldighet för myndigheter att lämna uppgifter av betydelse för utredningen.

I utredningens analys och bedömning ska utredningens frågeställningar nedskrivas och besvaras. Risk och skyddsfaktorer ska tydligt framgå. Inga nya uppgifter ska framkomma i analys och bedömning.

10.7.4 Hälsoundersökning

Vid placering vård utanför eget hem ska alltid begäran om hälsoundersökning snarast ske enligt rutin i Överenskommelse Hälso- och tandhälsoundersökning i samband med att barn och unga placeras utanför det egna hemmet samt placerade barns hälsa under placeringstiden.

10.8 Kommunikation

En myndighets kommunikationsskyldighet regleras i 25 § FL.

Innan en myndighet fattar ett beslut i ett ärende ska den underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet (kommunikation).

Kommunikation behöver inte ske när det är uppenbart obehövt då den enskilde får helt bifall på sin ansökan både till innehåll och omfattning. Det är naturligtvis även uppenbart obehövt att kommunicera sådana underlag och handlingar som har lämnats in i ärendet av den enskilde själv.

Myndigheten bestämmer hur underrättelse ska ske. Underrättelse får ske genom delgivning.

10.9 Enskilds rätt till muntligt företräde

Vid kommunikation i enskilda ärenden enligt FL ska den enskilde även informeras om sin möjlighet att få muntligt företräde för att exempelvis framföra synpunkter inför nämnden innan ett beslut fattas. Enskild har rätt till företräde inför nämnden om beslut fattas av nämnden i sin helhet, inför utskottet om beslut fattas av utskottet och inför socialsekreterare om beslut fattas på delegation.

Rätten till muntligt företräde i ärenden enligt SoL och LVU gäller för vårdnadshavare och för barn som fyllt 15 år.

Om den unge är under 15 år och därför inte har rätt att föra sin egen talan i ärendet så kan den unge få ett offentligt biträde förordnat för sig, som också är ställföreträdare för den unge. I sådana fall ska ställföreträdaren ges möjlighet till muntligt företräde.

De som har rätt till muntligt företräde ska underrättas om det.

10.10 Barns rätt till information och delaktighet

Barns rätt att komma till tals i mål och ärenden regleras bland annat i Barnrättskonventionen. Bakgrunden är bland annat artikel 12 i Barnrättskonventionen som stadgar att barnet ska ha rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör det och att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barn har rätt till en särskild ställföreträdare i mål och ärenden enligt LVU. Barn som fyllt 15 år har partsställning i mål och ärenden enligt SoL och LVU som rör barnet. Det innebär bland annat att ett barn över 15 år kan överklaga ett beslut om vård enligt LVU. Är barnet däremot under 15 år har det ingen möjlighet att

själv föra sin talan. Den som förordnats som barnets offentliga biträde enligt rättshjälpslagen för ett barn som inte fyllt 15 år kommer också att vara den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Det innebär att det offentliga biträdet kan föra barnets talan och överklaga beslut om vård.

I 11 kap. 10 § första stycket SoL finns en bestämmelse om barnets rätt att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Syftet är att tydliggöra barnets rätt att komma till tals. Barnet kan framföra sina åsikter på olika sätt; det kan ske muntligt, skriftligt eller på något annat sätt. Vidare kan barnet framföra sina åsikter direkt eller genom en företrädare. Barnet ska dock aldrig vara skyldigt att framföra sina åsikter, utan bara ges möjlighet att göra det. Barnets förmåga att förstå det som han eller hon ska uttrycka sin åsikt om måste bedömas i varje enskilt ärende och situationen och informationen anpassas utifrån det.

Om barnet inte kan, det vill säga inte är i stånd att bilda egna åsikter, eller inte vill framföra sina åsikter ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Detta kan ske genom inhämtande av uppgifter från barnets närstående eller någon annan företrädare för barnet. Vidare kan inställningen klarläggas genom dokumentation av vad barnet tidigare har framfört.

Barn ska vidare ha rätt att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet oavsett om Socialnämnden anser att det tillför utredningen något. Det är inte möjligt att underlåta att höra barnet med hänvisning till att detta inte skulle vara till nytta för utredningen.

Barn som fyllt 15 år har partsställning i mål och ärenden enligt SoL och LVU som rör barnet. Det innebär bland annat att ett barn över 15 år själv kan överklaga ett beslut. Är barnet under 15 år har det ingen möjlighet att själv föra sin talan. I de rättsliga mål där barnet erhåller ett offentligt biträde ska denne föra barnets talan samt överklaga beslut.

När det gäller mål om vårdnad, umgänge, adoption och namn har Socialnämnden ansvar för att bevaka att hänsyn tas till barnets vilja. Den som utreder frågor om vårdnad, boende och umgänge ska försöka klarlägga barnets inställning och redovisa den till domstol, alternativt väga in den i ställningstagandet till godkännande av avtal mellan vårdnadshavarna.

10.11 Utredningskontakter med barn

Socialtjänsten ska göra sitt yttersta för att komma till tals med de berörda barnen för att få del av deras berättelse. För att underlätta detta behövs ett gott samarbete och förtroende mellan barnets vårdnadshavare och socialtjänsten. I anmälningssituationer är vårdnadshavare utsatta för en granskning och det är lätt att de känner sig kränkta. Oavsett vad som framkommit i anmälan måste de behandlas med både respekt och tydlighet.

Om det under en utredning enligt 11 kap. 1, 2 §§ SoL (eller vid en utredning om överflyttning av vårdnad enligt 6 kap 7 eller 8 §§ FB) framkommer att en vårdnadshavare inte vill att socialtjänsten ska prata med barnet kan socialtjänsten enligt 11 kap. 10 § SoL tredje stycket ändå genomföra ett sådant samtal.

Vårdnadshavarens närvaro krävs inte vid samtalet. Vårdnadshavaren bör informeras om samtalet innan det sker. Möjligheten att tala med barn utan vårdnadshavares samtycke och närvaro ska användas restriktivt. Beslut och beslutsmotivering att genomföra samtal utan vårdnadshavarens samtycke och/eller närvaro ska dokumenteras.

10.12 Barnets möjlighet att ta med en stödperson

Barnet kan välja att ha med en stödperson som inte är förälder i kontakter med socialtjänsten. Det kan framför allt vara angeläget när samtalet ska beröra sådant som barnet upplever som känsligt att prata om inför en förälder.

Socialtjänsten bör aktivt informera barnet om den möjligheten, inte minst på grund av att många barn och ungdomar inte alls känner till den.

En stödperson är på flera sätt jämförbar med att ha med en förälder i samtalet. Det huvudsakliga syftet är att barnet ska känna sig tryggare, men det innebär också en risk för påverkan.

Det är viktigt att ge stödpersonen information om de förutsättningar som gäller, till exempel att inte blanda sig i samtalet.

Det är även viktigt att bestämmelserna om sekretess i bland annat 25 kap. och 26 kap. OSL iakttas, så att inte sekretessbelagda uppgifter om exempelvis en förälder eller syskon röjs för stödpersonen. Det innebär att allt inte kan tas upp när stödpersonen är närvarande.

Stödpersonen bör uppmanas att inte sprida det som sägs i samtalet och informeras om att samtalets innehåll bör stanna där eller mellan stödpersonen och barnet.

11 Barns behov i centrum (BBIC)

BBIC, Barns behov i centrum, beskriver ett arbetssätt för socialtjänstens barn- och ungdomsvård. Det innehåller en struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av myndighetsutövningen. BBIC är anpassat efter socialtjänstens regelverk och är framtaget av Socialstyrelsen.

BBIC är en hjälp och ett redskap för handläggare för att arbeta med socialtjänstens barnavård på ett strukturerat sätt, med fokus på barnet och dess behov samt föräldrars förmåga att möta barnets behov. Det viktiga är att förstå de nio grundprinciperna, som tillsammans med BBIC-triangeln ska ligga till grund för handläggningen och dokumentationen.

BBIC tillhandahåller ett dokumentationsstöd, vilket ska vara en hjälp och underlätta handläggningen. Dokumentationsstödet ska anpassas till det enskilda ärendet. Stödet är framtaget utifrån aktuell lagstiftning och föreskrifter för att öka rättssäkerheten i handläggningen.

12 Beslut

Ett beslut kan vara gynnande i sin helhet, ett delvis avslag eller ett helt avslag. Beslutet ska alltid formuleras på ett enkelt sätt så att den enskilde kan förstå innebörden av beslutet. I beslutet ska alltid framgå följande.

Muntligt beslut

- Dagen för beslutet (beslutsdatum)
- Vad beslutet innehåller
- Vad den enskildes ansökan eller begäran avser
- Vilka insatser som har beviljats eller avslagits helt eller delvis
- Aktuell tidsbegränsning för beslutet och om det är förenat med något annat förbehåll (exempelvis omprövnings- eller ändringsförbehåll)
- Vem (namn samt befattning eller titel) eller vilka (vilken nämnd) som har fattat beslutet
- Lagrum som ligger till grund för beslutet
- Vilka skäl som ligger till grund för beslutet

Skriftligt beslut

- Dagen för beslutet (beslutsdatum)
- Vad beslutet innehåller
- Vad den enskildes ansökan eller begäran avser
- Vilka insatser som har beviljats eller avslagits helt eller delvis
- Aktuell tidsbegränsning för beslutet och om det är förenat med något annat förbehåll (exempelvis omprövnings- eller ändringsförbehåll)
- Vem (namn samt befattning eller titel) eller vilka (vilken nämnd) som har fattat beslutet
- Vem eller vilka som har varit föredragande
- Vem eller vilka som har medverkat vid den slutliga handläggningen utan att delta i avgörandet
- Lagrum som ligger till grund för beslutet
- Vilka skäl som ligger till grund för beslutet
- Uppgift om beslutsfattarens befattning eller titel

12.1.1 Bifallsbeslut

Beslutsmeddelande skickas till den enskilde.

Gynnande biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL kan endast omprövas om förutsättningarna för ändring av beslut enligt 37 § andra stycket FL är uppfyllda.

Se 33 § FL för vägledning om underrättelse om innehåll i beslut.

12.1.2 Avslagsbeslut

Vid avslagsbeslut ska beslutsmeddelande och överklagandehänvisning skickas till den enskilde. Biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL kan överklagas. Vid särskilda ärenden ska beslutsmeddelanden överklagandehänvisning meddelas den enskilde via rekommenderat brev. Se 33 § FL för vägledning om underrättelse om innehåll i beslut och hur ett överklagande går till.

12.2 Avsluta utredning utan insats

Om bedömning görs att avsluta utredning utan insats eller annan åtgärd är det av vikt att detta tydligt dokumenteras i utredningen.

Här bör observeras att det finns möjlighet för socialtjänsten att enligt 11 kap. 4 a § SoL besluta om uppföljning av ett barns situation när en utredning som gäller barnets behov av stöd eller skydd avslutats utan beslut om insats.

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i LVU föreligger, bedöms vara i särskilt behov av socialtjänstens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.

12.3 Krav på att slutföra utredning vid flytt till annan kommun

Enligt 11 kap. 4 § SoL ska kommunen slutföra inledd utredning även om barnet byter vistelsekommun. Den nya vistelsekommunen är skyldig att bistå i utredningen om ärendet inte har överflyttats till den nya kommunen.

Detta gäller dock inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet eller om ärendet annars flyttas över.

13 Uppföljning av insatser

Ett beslut om bistånd enligt SoL innebär inte någon garanti för att insatsen genomförs i enlighet med beslutet. Det är först när beslutet omsätts i praktisk handling som det visar sig om insatsens innehåll och omfattning svarar mot beslutsfattande nämndens intentioner. Det är därför viktigt för den enskildes rättssäkerhet att insatsen följs upp så länge den pågår.

Uppföljningen ska ske på ett planlagt sätt och ska bland annat omfatta samtal med den enskilde och uppgifter från den som svarar för det praktiska utförandet. Socialsekreterare är, som myndighetsutövare, både att se som företrädare för nämnden och som bevakare av den enskildes rätt till bistånd i enlighet med beslutet. Uppföljningen syftar till att den beslutande nämnden i enlighet med krav

i SoL säkerställer att enskild får beviljade biståndsinsatser med god kvalitet och att insatserna ger en skälig levnadsnivå.

Alla biståndsbeslut ska följas upp minst en gång var sjätte månad och oftare vid behov. Socialsekreteraren har ansvar för att följa upp hur beviljade insatser utförs och att dessa tillgodoser den enskildes behov.

För personer med omfattande hjälpbehov, som bedöms som föränderliga, ska normalt en uppföljning göras inom 2 månader efter beslutsdatum och därefter årligen.

Ett viktigt redskap för uppföljningen är den genomförandeplan som utföraren ska upprätta i samråd med den enskilde.

Vid uppföljning kan konstateras förändrade hjälpbehov eller förändrade förhållanden i övrigt. Information om förändrade hjälpbehov eller övriga förändringar kan även komma till verksamhetens kännedom utan uppföljning.

Vid förändrade hjälpbehov eller vid förändrade förhållanden i övrigt ska en uppföljning alltid ske. Vid behov ska tidigare biståndsbeslut ändras eller omprövas.

Om socialsekreteraren i sin upplösning bedömer att det finns brister i utförandet så ska iakttaga brister dokumenteras som en del av uppföljningsdokumentationen enligt SOSFS 2014:5. Åtgärder som socialsekreteraren kan vidta i sådana fall är att antingen förtydliga beslutet eller den skriftliga beställningen eller att lämna en lex Sarah rapport med anledning av bristerna.

Socialsekreteraren har däremot ingen möjlighet och ska inte heller anvisa för utförarpersonalen hur insatserna ska utföras. Att arbetsleda utförarpersonal ankommer i stället på ansvarig enhetschef eller motsvarande.

13.1 Uppföljning av insatserna kontaktperson, kontaktfamilj och kvalificerad kontaktperson

Krav på uppföljning av alla insatser för barn och unga i form av kontaktperson och kontaktfamilj samt kvalificerade kontaktpersoner (jfr 3 kap. 6 b §).

Paragrafen tydliggör att Socialnämnden har ett särskilt ansvar för att kontinuerligt följa genomförandet av insatser i form av kontaktperson, kontaktfamilj och särskilt kvalificerad kontaktperson när dessa har beviljats barn och unga. Dessa insatser utförs oftast av arvoderade personer som inte har något anställningsförhållande till nämnden. När det gäller kontaktfamiljer pågår insatsen dessutom ofta under lång tid och kan ha en omfattning som gränsar till en familjehemsplacering.

Det finns idag ingen författningsreglerad tidsfrekvens för uppföljning av dessa insatser. Det åligger därför nämnden att redan i genomförandeplanen för insatserna ange hur och med vilken frekvens som insatserna ska följas upp. Avsaknad av genomförandeplan med bland annat uppgifter om hur och med vilken frekvens insatsen ska följas upp får anses vara ett direkt brott mot

bestämmelsen. Uppföljning en gång per år kan sägas vara ett absolut minimikrav i sammanhanget. Detta utesluter inte att en mer frekvent uppföljning kan vara motiverad i det enskilda ärendet eller behöva göras av någon särskild anledning såsom avvikelser, behovsförändringar eller annat.

13.2 Uppföljning vid placeringar av barn och unga

Socialnämnden har ett ansvar att noga följa upp vården av barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård eller boende (6 kap. 7 b § SoL).

I nämndens ansvar ingår att genomföra:

- regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas,
- enskilda samtal med barnet eller den unge,
- samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem och
- samtal med vårdnadshavarna.

Vid uppföljningen ska särskilt uppmärksammas barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

Vid placeringar av barn ska det finnas en av socialnämnden särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med barnet eller den unge. Socialsekreteraren ska besöka barnet eller den unge regelbundet i den omfattning som är lämplig utifrån barnets eller den unges behov och önskemål (6 kap. 7 c § SoL).

Barnets socialsekreterare ska genomföra regelbundna personliga besök i det hem där den unge vistas, enskilda samtal med den unge, samtal med den eller dem som tagit emot den unge i sitt hem, och samtal med vårdnadshavarna. Ingen lagreglering finns av minsta antalet besök och kontakter mellan socialsekreteraren som ansvarar för barnet eller den unge under placeringen. I normalfallet anses dock fyra besök per år ses som ett minimum (prop. 2012/13:10).

14 Ny prövning och omprövning

När ett tidigare tidsbegränsat beslut löper ut så är det fråga om en ny prövning på samma sätt som gäller om enskild ansöker om insatser för första gången. Den enskilde och i förekommande fall den enskildes legala företrädare får då ansöka om fortsatt bistånd och prövningen sker på samma sätt som vid en ny ansökan. I praktiken kan utredningen i många fall begränsas till om behov av fortsatt bistånd finns eller om det finns anledning till att bevilja annan eller mer omfattande hjälp, eller annat stöd.

Omprövning är däremot något helt annat. Omprövning innebär att kommunen ändrar i ett pågående beslut som ännu inte löpt ut (tidsbegränsat beslut) eller i ett beslut som gäller tills vidare (tills vidare beslut). En omprövning eller ändring av

ett gynnande och ännu giltigt beslut kan bara ske efter medgivande eller samtycke från den enskilde eller om grund för ändringen finns i 37 § andra stycket FL.

För vägledning, se 37 – 38 §§ FL.

15 Överklagande av beslut

Beslut enligt 4 kap. 1 § SoL kan överklagas till förvaltningsrätt i enlighet med 16 kap. SoL. Observera att beslut enligt 4 kap. 2 § SoL kan enbart laglighetsprövas enligt KL. För beslut som kan överklagas till förvaltningsrätt ska alltid skriftlig överklagandehänvisning lämnas till den som har rätt att överklaga, det vill säga den enskilde eller i förekommande fall enskilds legala företrädare.

15.1 Tillvägagångssätt vid överklagande

Den enskilde och i förekommande fall den enskildes legala företrädare ska alltid informeras om möjligheten att överklaga avslagsbeslut enligt FL. I beslutet ska det finnas information om hur den enskilde kan överklaga beslutet, och när ett eventuell överklagande senast ska inkomma till social- och socialförvaltningen. Se 33 § FL.

Beslut enligt 4 kap. 1 § SoL kan överklagas både vad gäller insats och omfattning. Beslutet ska överklagas skriftligt. I överklagandet anges vilket beslut som överklagas och vilken ändring som önskas. Vid behov ska socialsekreteraren hjälpa den enskilde med överklagandet. Det är den sökande själv eller dennes ombud som står för innehållet och som undertecknar överklagandet.

Överklagandet ska ställas till förvaltningsrätten men lämnas till Socialnämnden och ska ha inkommit till nämnden inom tre veckor från den dag sökanden fick del av beslutet (44 § FL). Den socialsekreterare som fattat det överklagade beslutet ska göra en skyndsam prövning om ärendet ska omprövas.

Skäl till omprövning kan exempelvis vara uppenbara fel eller att i överklagandet framförda förhållanden var okända vid beslutsfattandet.

Om nämnden ändrar beslutet helt eller delvis som den enskilde vill så ska det nya beslutet meddelas den enskilde och snarast verkställas.

Oavsett om beslutet ändras som den enskilde vill eller inte så eller inte ska både det ursprungliga beslutet och det nya beslutet, om sådant har fattats, ändå skickas in till förvaltningsrätten. Till och med om nämnden ändrar beslutet helt enligt den enskildes önskemål så ska båda besluten ändå skickas till förvaltningsrätten. Det är sedan förvaltningsrätten som kontrollerar om kommunen verkligen har ändrat beslutet helt i enlighet med överklagandet eller om det finns något kvar att pröva. Se 46 § FL.

Här bör observeras att nämnden inte kan ompröva och ändra ett överklagat beslut efter att överklagandet och övriga handlingar i ärendet har skickats till förvaltningsrätten. Skulle nämnden då konstatera att grund finns för att ge den enskilde tillmötes så får nämnden i stället skriva till förvaltningsrätten att man medger överklagandet helt eller delvis. Förvaltningsrätten fattar då beslut i ärendet.

15.2 Rättelse av skrivfel och liknande

Enligt 36 § FL får en myndighet som meddelat ett beslut rätta en uppenbar felaktighet i beslutet till följd av skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende.

Felet ska vara uppenbart, exempelvis en uppenbart fel summering eller att man har uppenbart tappat ett ord i beslutsmeningen.

15.3 Andra beslut som kan överklagas

I 16 kap. 3 § SoL anges vilka beslut som enskilda kan överklaga, såsom biståndsbeslut och beslut om avgifter för äldreomsorg eller förbehållsbelopp.

Bestämmelsen har följande lydelse.

Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- ansökan enligt 2 a kap. 8 § SoL,
- bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL,
- vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 § SoL,
- förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 § SoL,
- medgivande enligt 6 kap. 6 § SoL,
- medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL,
- återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 § SoL,
- samtycke enligt 6 kap. 14 § SoL, eller
- avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§ SoL.

Beslut i frågor enligt ovan gäller omedelbart. En förvaltningsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

I 16 kap. 4 § SoL regleras i vilka ärenden IVO:s beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

15.4 Överklagande av beslut enligt LVU

Även i 41 § LVU anges vilka beslut som kan överklagas. Bestämmelsen har följande lydelse.

Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,
2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,
3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,
5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge,
6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud,
7. beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård,
8. beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud eller
9. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

16 Uppsökande ansvar

Enligt 3 kap. 1 § SoL hör till socialtjänstens uppgifter att bland annat informera om socialtjänsten i kommunen samt genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden. Detta gäller även i förhållande till barn, unga och familjer.

I de särskilda bestämmelserna för barn och unga i 5 kap. 1 § SoL har socialtjänsten även getts ett ansvar för att bland annat verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Socialtjänsten ska även i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och unga samt bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa.

Om ett barn kan vara i behov av stöd eller misstänks fara illa hanteras detta inom ramen för socialtjänstens långtgående utredningsskyldighet.

17 Öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke

Bestämmelsen i 3 kap 6a § SoL ger också möjlighet att bevilja barn som har fyllt 12 år öppna insatser utan vårdnadshavarens samtycke, om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det.

I förarbetena framhålls bland annat följande.

Av föräldrabalken framgår att det är vårdnadshavarens ansvar att tillgodose barnets behov. Vårdnadshavaren har både rätt och skyldighet, enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken, förkortad FB, att bestämma över en underårigs personliga angelägenheter. Detta är en grundprincip som bygger på övertygelsen att föräldrarna är bäst lämpade att ta hand om barnet och se till barnets bästa. För barnets skull är det viktigt att föräldrarna så långt möjligt är delaktiga i barnets liv och tar ansvar för barnets utveckling. I takt med barnets stigande ålder och utveckling ska vårdnadshavarna ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

Även om föräldrar och barn ofta kan komma överens med socialtjänsten om behovet av insatser kan förhållandet också vara det motsatta. Det kan uppstå låsningar och intressekonflikter när samhället har bedömt att det finns behov av insatser och erbjuder sådana. Vårdnadshavarna kanske anser att det inte finns några problem eller vill lösa problemen på eget sätt.

Det förekommer även att barn kastas ut hemifrån med allvarliga relationsproblem i förhållande till föräldrarna och att kontakterna till föräldrarna upphört eller försvårats avsevärt. Samförståndslösningar är inte aktuella och det är inte heller aktuellt med ett omhändertagande. Det finns därför barn i utsatta livssituationer som är i behov av öppna insatser till följd av förhållanden i hemmet, men som inte får detta då samtycke saknas från vårdnadshavarna.

En tidsenlig syn på barn som kompetenta individer motiverar att barn som är 15 år eller äldre ska ha större bestämmanderätt när det gäller att beviljas bistånd, oberoende av vårdnadshavarens samtycke. Barn som har fyllt 15 år får därför enligt bestämmelsen beviljas öppna insatser även utan vårdnadshavarens samtycke om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det.

När allvarliga konflikter mellan ungdomar och deras föräldrar omöjliggör samförståndslösningar kan bestämmelsen öka socialtjänstens möjlighet att bistå dessa ungdomar.

Barn som fyllt 15 år har som regel uppnått en sådan ålder och mognad att deras önskemål bör ha avgörande betydelse vid en avvägning mellan vårdnadshavarens ansvar och rätt att bestämma vad som är bäst för deras barn och barnets bestämmanderätt. Det är viktigt att föräldraperspektivet här tillåts stå tillbaka, med hänsyn till barnets bästa.

En insats utan vårdnadshavarnas samtycke ska alltid föregås av en lämplighetsbedömning. Vårdnadshavarens inställning kan vara en omständighet som gör att Socialnämnden anser det olämpligt att besluta om vissa insatser och i stället försöka på annat sätt förbättra barnets situation. Det är viktigt att inte pressen på barnet ökar genom att hon eller han försätts i en konfliktsituation i förhållande till vårdnadshavarna.

Det är av vikt att socialtjänsten strävar efter samförståndslösningar så långt det är möjligt. De allra flesta vårdnadshavare vill sina barns bästa. Även när det förekommer missförhållanden av olika slag så har vårdnadshavare och barn i grunden ett gemensamt intresse av att förbättra situationen. Ett förhållningssätt där socialtjänsten kan samarbeta med föräldrarna innebär också oftast en avlastning för barnet. Samarbetet med föräldrarna förutsätter dock att barnet hela tiden synliggörs och att problemen i familjen inte negligeras.

Det är barnets bästa som ska vara i fokus.

I situationer där barn erbjuds insatser krävs att socialtjänsten på olika sätt är lyhörd för att barnet ger ett tydligt medgivande. Det ställer krav på socialtjänsten att i dessa situationer göra avvägningar utifrån barnets behov och barnets bästa. Om man kommer fram till att föreslå eller bevilja ett bistånd oberoende av vårdnadshavarens inställning är det ändå nödvändigt att fortsätta arbeta för att göra dessa delaktiga i hjälpen till barnet. Det ger ett bättre resultat om

föräldrarna finns med i arbetet kring barnet eller den unge. Det är en självklarhet att biståndsinsatser utan vårdnadshavarens samtycke därför ska vara ett andrahandsval.

Av förarbetena framgår alltså att öppenvårdsinsats under angivna förutsättningar kan ges utan vårdnadshavarens samtycke. Detta förutsätter ett tydligt medgivande från den unge och att behov finns av insatsen samt att det är förenligt med barnets bästa. Då det är ett andrahandsval bör först vårdnadshavarens inställning klargöras och vårdnadshavarens samtycke sökas. Det kan dock finnas sådana situationer där detta inte är lämpligt och förenligt med barnets bästa att vårdnadshavare informeras. Bestämmelsen är då rättsligt möjlig att tillämpa utan att vårdnadshavaren informeras om att den unge sökt stöd och önskar få en öppenvårdsinsats. Något krav på att vårdnadshavaren måste informeras innan ett beslut fattas följer inte av bestämmelsen. Det kan handla om situationer där barnet och föräldern har motstridiga intressen och där barnet kan antas hamna i en utsatt situation, utan att vara i behov av skydd. I ett juridiskt perspektiv utgör bestämmelsen ett ingrepp eller en inskränkning i vårdnadshavarens normala bestämmanderätt. På samma sätt kan det finnas ett skäl för med hänsyn till barnets bästa att undantagsvis även göra en motsvarande inskränkning i rätten för vårdnadshavare om att bli informerad om att den unge begärt att få stöd genom öppenvårdsinsats från socialtjänsten.

18 Avgifter

Kommunens möjligheter att ta ut avgifter regleras i 8 kap. SoL.

Av 8 kap. 1 § SoL framgår att kommun inte får ta ut några avgifter för stöd- och hjälpinsatser som är av behandlingskaraktär.

Undantag gäller om ett barn genom socialtjänstens försorg får vård i ett annat hem än det egna. Föräldrarna är då skyldiga att i skälig utsträckning bidra till kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver. Socialtjänsten får i sådana fall uppbära underhållsbidrag som avser barnet.

I 6 kap. 2 – 4 §§ socialtjänstförordningen regleras närmare hur föräldraavgiften får beräknas.

Kommunen får även enligt 8 kap. 2 § SoL ta ut skäliga avgifter som inte överstiger kommunens självkostnader för bland annat

- familjerådgivning,
- verksamhet för barn och unga enligt 5 kap. 1 § som inte är stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär,
- föräldrautbildning inför adoption.

Avgiftsuttaget enligt SoL och socialtjänstförordningen ska också ha stöd i av kommunfullmäktiges avgiftstaxa som kan innehålla närmare tillämpningsföreskrifter för avgiftsuttaget.

Om en förälder inte frivilligt betalar fastställd föräldraavgift, så kan avgiften enligt 9 kap. SoL återkrävas.

19 Icke verkställda beslut

Nämnden bör verkställa besluten omgående. Icke verkställda beslut enligt SoL rapporteras till Inspektionen för vård och omsorg (IVO). I vissa fall kan förvaltningsrätten utdöma särskild avgift då beslutet inte har verkställts inom tre månader efter att beslutet tagits. Särskilda avgifter regleras i 16 kap. 6 a – i §§ SoL.

Om det inte går att verkställa ett beslut omedelbart är det viktigt att socialsekreteraren håller fortsatt kontakt med både vårdnadshavare och den unge för att bevaka situationen till dess att beslutet verkställs. En sådan situation kan exempelvis innebära att det i väntan på att den beslutade insatsen kan verkställas erbjuds kompenserande eller alternativa insatser.

20 Samordnad Individuell Plan (SIP)

Samordnad individuell plan (SIP) vid behov av insatser från både region och kommun. Motsvarande bestämmelse finns även i 16 kap. 4 § HSL.

Behovet av SIP kan uppmärksammas av antingen kommunal socialtjänst, kommunal verksamhet enligt LSS eller regionen. Den huvudman som uppmärksammar behov av SIP tar initiativ till att en SIP ska upprättas. Den andra huvudmannen är enligt bestämmelsen skyldig att delta i upprättandet av planen. Det räcker att en av huvudmännen gör bedömningen om behov av SIP för att skyldigheten ska inträda för båda.

Planen ska, när det är möjligt, upprättas tillsammans med vårdnadshavare och med möjlighet till delaktighet för barnet eller den unge.

Bestämmelsen anger att det av planen (SIP) ska framgå

1. vilka insatser som behövs,
2. vilka insatser som respektive huvudman ska svara för,
3. vilka åtgärder som vidtas av någon annan än regionen eller kommunen och
4. vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen.

Det bör observeras att skolan kan både delta i SIP och göras till jämbördig partner i regionala SIP överenskommelser.

Även andra huvudmän och aktörer, såsom skolan, kan inkluderas i en SIP.

Vårdnadshavare och i förekommande fall barn ska alltid få en utskrift av planeringsdokumentet. Samordnaren ansvarar för uppföljning av den samordnade individuella planen, och är den som kallar till eventuella fortsatta möten.

I LifeCare SP sker all kommunikering gällande SIP, från kallelse, meddelande till själva planen. Alla verksamheter och huvudmän inom socialtjänsten och regionen kan kalla till en SIP och är skyldiga att göra det när det finns samordningsbehov och då den enskilde har gett samtycke till det.

Det finns aktörer som inte har tillgång till LifeCare SP till exempel skola, polis, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Till dessa utomstående aktörer ska papperskallelse skickas.

21 Överlämnande av uppdrag (beställning) till utförare

Uppdrag (beställning) till en utförare ska dokumenteras och innehålla uppgifter om den enskildes namn, personnummer och kontaktuppgifter.

Om den enskilde saknar svenskt personnummer, ska personakten i stället innehålla födelsedata, samordningsnummer eller andra uppgifter som gör det möjligt att dokumentera uppgifter om den enskilde utan risk för att han eller hon förväxlas med någon annan person.

Vidare ska beställningen innehålla uppgifter om

1. enskilds behov av tolk och i så fall vilket språk,
2. behov av kommunikationsstöd,
3. förordnande av god man eller förvaltare enligt 11 kap. föräldrabalken med uppgifter om vem som har förordnats, för vilket eller vilka uppdrag samt kontaktuppgifter och
4. om den enskilde har skyddade personuppgifter genom sekretessmarkering i folkbokföringen enligt 22 kap. 1 § OSL eller beslut om kvarskrivning enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481).

Beställningen ska också innehålla uppgifter om

1. vilken bedömning som har gjorts av den enskildes behov,
2. vad som ingår i uppdraget,
3. vilket eller vilka mål som gäller för insatsen,
4. former för uppföljning i det enskilda fallet,
5. vilken information som efter en prövning enligt bestämmelserna i OSL eller 15 kap. 1 § SoL ska återföras till nämnden i samband med att insatsen avslutas och
6. namn och kontaktuppgifter till ansvarig handläggare hos nämnden.

Beställningen ska också följa vad som gäller för utformning av uppdrag enligt BBIC.

22 Vårdplan och genomförandeplan

Enligt 5 kap 3 § SoL ska en vårdplan upprättas när någon behöver vårdas i ett hem för vård eller boende, stödboende eller familjehem.

En vårdplan som gäller ett barn ska revideras senast när barnet har varit placerat i två år. Vårdplanen ska vid denna tidpunkt, om det inte möter särskilda hinder,

särskilt avse barnets långsiktiga boende. Därefter ska vårdplanen revideras vid behov.

För barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende, stödboende eller familjehem ska även en genomförandeplan upprättas över hur vården ska genomföras (genomförandeplan).

Vård- och genomförandeplanen ska även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

Enligt 5 kap 1 a § första stycket socialtjänstförordningen ska vårdplanen, om det inte möter särskilda hinder, beskriva:

- de särskilda insatser som behövs,
- det sätt på vilket den unges umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,
- målet med vården och
- den vårdbehövandes och, i fråga om barn, även hans eller hennes vårdnadshavares syn på den planerade vården.

Enligt 5 kap 1 a § andra stycket socialtjänstförordningen ska genomförandeplanen, om det inte möter särskilda hinder, beskriva:

1. målet med de särskilda insatser som behövs,
2. när och hur de särskilda insatserna ska genomföras,
3. när och hur genomförandeplanen ska följas upp,
4. när och hur den unge ska kunna tillgodogöra sig åtgärder och insatser som andra huvudmän än socialnämnden ansvarar för,
5. när och hur den unges umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,
6. när och hur den unge ska ha kontakt med socialnämnden och
7. den unges och, i fråga om barn, hans eller hennes vårdnadshavares syn på genomförandet av den planerade vården.

Något formellt krav på att ha en genomförandeplan för andra insatser finns inte. Enligt allmänt råd till 6 kap. 2 § SOSFS 2014:5 bör ändå genomförandeplan upprättas hos utföraren med hänsyn tagen till den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Planen bör upprättas med utgångspunkt från den beslutande nämndens uppdrag till utföraren.

Därtill följer av BBIC att genomförandeplan ska upprättas för insatserna kontaktperson, kontaktfamilj och kvalificerad kontaktperson.

23 Partställning i barn- och ungdomsären

23.1 Vårdnadshavares roll och ställning

Vårdnadshavare har som regel rätt att ta del av uppgifter som rör deras barn. Eftersom vårdnadsrätten uttunnas med barnets stigande ålder, har vårdnadshavaren inte alltid rätt att ta del av sekretesskyddade handlingar rörande barnet. Barnet kan ha uppnått sådan ålder, att det kan anses ha berättigat intresse av integritet gentemot föräldrarna. Då barnet har nått en viss mognad och utveckling anses vårdnadshavaren inte längre kunna göra anspråk på att få veta vad barnet har berättat för till exempel en socialsekreterare. Det blir här fråga om en bedömning där man måste fästa avgörande betydelse vid karaktären av den sekretesskyddade uppgiften samt den mognadsnivå barnet uppnått.

Enligt 14 § LVU får Socialnämndens Arbetsutskott besluta om att den unges vistelseort inte får röjas för föräldern eller annan som har vårdnaden om den unge, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården eller omhändertagandet med stöd av LVU.

Sekretessen mellan en underårig och dennes vårdnadshavare är reglerad 12 kap. 3 § OSL.

23.2 Barn och ungas rättsliga ställning

Ungdomar som fyllt 15 år har rätt att själva föra talan i mål eller ärenden enligt SoL och LVU. Den unge kan under vissa förutsättningar själv ansöka om och få bistånd även om vårdnadshavaren inte samtycker till insatsen. Bistånd i form av placering utom det egna hemmet kan dock inte beslutas om vårdnadshavaren motsätter sig det. Vård utan vårdnadshavarens samtycke förutsätter beslut enligt LVU.

Bistånd i form av kontaktperson, stödsamtal eller liknande efter ansökan av vårdnadshavare kan inte beviljas utan den unges samtycke.

24 Möjlighet att begränsa för vuxna att ta emot andras barn

Befogenhet för nämnden att förbjuda eller begränsa för vuxna att ta emot andras barn i sitt hem regleras i 5 kap. 2 § SoL.

Ett sådant förbud omfattar inte fall då det med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogat att ett barn tas emot i hemmet.

Bestämmelser syftar till påtagligt olämpliga situationer och miljöer där det exempelvis kan förekomma alkohol, kriminalitet, droger, risk för sexuellt utnyttjande eller annan som bedöms vara påtagligt olämpligt för barn.

25 Vägledning för tillämpning av LVU

25.1 Inledning

Vård, behandling och andra insatser ska ske i frivilliga former enligt SoL så långt detta är möjligt. Detta gäller även vård av barn och unga.

Socialnämnden har dock enligt SoL ett särskilt ansvar för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden.

Om inte samhället i samförstånd med vårdnadshavaren och den unge, när han fyllt 15 år, kan genomföra behövlig vård, måste det dock i vissa fall finnas en möjlighet att använda tvång för att förhindra en ogynnsam utveckling hos den unge. Även den unges behov av skydd kan motivera användning av tvångslagstiftning.

Som ett komplement till SoL finns därför LVU, som reglerar sådana situationer då frivilliga insatser av olika skäl inte kan komma till stånd eller inte bedöms som tillräckliga.

Syftet med LVU är att samhället ska kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungdomars behov av skydd, vård och behandling.

Utredningar gällande barn och unga ska utföras på ett strukturerat sätt i enlighet med BBIC-metoden samt dokumenteras med tillämpning av de formulär som gäller för metoden.

Det förutsätts att handläggare är väl insatt i såväl Socialstyrelsens allmänna råd som i BBIC-metoden.

Nedan ges vägledning i form av checklista för LVU-ärenden, rekommendationer för utredningen samt rutin och checklista för omedelbara omhändertaganden. Vägledningen är inte uttömmande utan avser att ge stöd i handläggningen.

25.2 Checklista för LVU-ärenden

- Registrera ärende i verksamhetssystemet.
- Lägg upp en plan för utredningen. Planera vilka referenter som ska höras, vilket skriftligt material som ska åberopas, när utredningen ska vara färdig, hur läkarundersökning ska genomföras (ta i god tid kontakt med läkare) och så vidare.
- Rekvirera personbevis för barnet hos skattekontoret, där det framgår vem/vilka som är vårdnadshavare för barnet. Uppgift om barnets vårdnadshavare ska även kunna erhållas ur verksamhetssystemet eller på annat sätt.
- Anmäl skriftligen behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten i så god tid att biträdet kan medverka vid socialnämndens sammanträde samt få skälig tid för förberedelse inför sammanträdet (se 39 § LVU jfr 3 § 3 stycket lagen om offentliga biträden om anmälan om offentligt biträde). Om klienten

uttryckligen begär ett särskilt ombud ska det anges. Vidare kan vid behov noteras om det är lämpligt att föräldrar och ungdom har samma offentliga biträde respektive om föräldrarna bör ha ett gemensamt ombud eller var sitt.

- Referenter ska få möjlighet att godkänna hur deras uppgifter har återgivits i utredningen.
- Utredningen ska kommuniceras till det offentliga biträdet, till barnets båda vårdnadshavare samt till den unge själv om denne fyllt 15 år (se kommunikering till offentligt biträde). Parterna bör ha tillgång till utredningen cirka en vecka före Socialnämndens Arbetsutskotts sammanträde (så kallat skäligt rådrum enligt JO).
- Parterna och det offentliga biträdet/biträdena ska underrättas om när och var Socialnämndens Arbetsutskotts sammanträde äger rum samt om deras rätt att få företräde inför nämnden. Normalt sker denna underrättelse i samband med kommunikeringen.
- Handläggaren ska inför sammanträdet vara beredd att redovisa eventuella nytillkomna uppgifter sedan utredningen skrevs. Vidare ska sakfel rättas och antecknas till protokollet.
- Om Socialnämndens Arbetsutskott beslutar att ansöka om vård enligt LVU till förvaltningsrätten, bör normalt beslutas om omedelbar justering av protokollet. Bestyrkt kopia av protokoll bifogas ansökan till förvaltningsrätten. Enligt 11 kap 8 § SoL har vårdnadshavare och den unge rätt till muntligt företräde vid Socialnämndens Arbetsutskotts sammanträde där fråga om eventuell ansökan om vård ska tas upp. Protokollet bör innehålla uppgift om vad parterna i huvudsak anfört vid sammanträdet. Socialnämnden kan redan nu besluta om var placeringen av barnet ska ske "i händelse av förvaltningsrättens bifall till ansökan". Normalt sett bör Socialnämnden även i sin ansökan yrka att förvaltningsrätten vid bifall till ansökan förordnar att beslutet ska gälla omedelbart. Därigenom behöver man inte avvakta att beslutet vinner laga kraft.
- Ansökan till förvaltningsrätten görs på särskild blankett. Utredningen, protokollet, läkarintyg och i övrigt åberopat skriftligt material ska bifogas ansökan. Även personbevis avseende barnet/den unge ska bifogas.
- Redan vid ansökan om vård bör anges om socialtjänsten vill höra vittnen eller teamledare (en opartisk expert som kan lämna allmänna upplysningar). Teamledare får närvara hela förhandlingen, däremot inte vittnen.
- Registrera nämndens beslut om att ansöka om vård enligt LVU i verksamhetssystemet.

- När förvaltningsrätten beslutat om vård enligt LVU ankommer det på nämnden att fatta beslut om placering, om så inte skett i samband med nämndens beslut att ansöka om vård. I brådskande fall kan ordföranden fatta beslutet. Om nämnden eller dess ordförande redan fattat beslut om placering i samband med omedelbart omhändertagande behövs inget nytt placeringsbeslut. Förutsättningen är dock att vårdnadshavaren och barn som fyllt 15 år, i samband med omhändertagandet, fått en besvärshänvisning med information om möjlighet att överklaga placeringsbeslutet.
- Vid ansökan om inskrivning på institution ska normalt bifogas hela LVU-utredningen samt "bevis om att LVU-beslutet får verkställas" (20 § SoF). I praktiken innebär det ordförandes beslut om omhändertagande eller förvaltningsrättens dom, vari angetts att vårdbeslutet gäller omedelbart. Berörd institution och handläggare får gemensamt bedöma vilket utredningsmaterial som institutionen är i behov av.
- Beslut om umgängesbegränsningar respektive hemlighållande av barnets vistelseort enligt 14 § LVU kan i ett akut läge fattas med delegation, men bara i avvaktan på Socialnämndens nästkommande sammanträde. Föräldrarna har i dessa ärenden inte rätt till offentligt biträde, 39 § LVU. Beslut enligt 14 § LVU ska övervägas av nämnden minst var tredje månad. Beslut om upphörande av inskränkningar enligt 14 § LVU ska fattas av nämnden.
- Beslut att omplacera ett LVU-omhändertaget barn ska fattas av nämnden. I akuta situationer kan ordförande besluta om omplacering enligt 11 § 3 stycket LVU. En kort bakgrund till omplaceringen ska dokumenteras till grund för beslutet. Beslutet är överklagningsbart och besvärshänvisning, det vill säga information om hur man överklagar, ska lämnas till vårdnadshavare och ungdomar över 15 år. Beslutet ska även anmälas till Socialnämndens Arbetsutskott vid nästkommande sammanträde. Vid eventuellt överklagande av ett omplaceringsbeslut föreligger rätt till offentligt biträde enligt 39 § LVU.
- Utredning ska inledas vid begäran om vårdens upphörande. Den ska i stort sett ha samma innehåll som en så kallad LVU-utredning och förfaringssättet är detsamma. Förutsättningarna för vårdens upphörande måste direkt anknytas till skälen för omhändertagandet.
- Upphörande av vård enligt LVU fattas av Socialnämndens Arbetsutskott, även då upphörandet följer av att den unge uppnått en viss ålder. Begäran från vårdnadshavaren eller den unge, när denne fyllt 15 år, att vård enligt LVU ska upphöra berättigar till offentligt biträde, vilket ska anmälas till förvaltningsrätten då utredningen inleds.

25.3 Rekommendationer gällande LVU-utredningar

Utredningar inom socialtjänsten sker med stöd av 11 kap. 1 § SoL, oavsett vårdområde och oavsett om den enskilde själv har gjort en ansökan om bistånd eller utredningen är föranledd av en anmälan. Undantag görs vid utredning om barns behov av stöd eller skydd (se 11 kap. 2 § SoL) och givetvis när det gäller utredning om eventuell tillämpning av LVU. Med LVU-utredning avses här en utredning som ska ligga till grund för en ansökan om vård med stöd av LVU. Nedanstående rekommendationer är i huvudsak giltiga även för andra utredningar som rör barn och ungdomar.

Det som särskiljer de så kallade LVU-utredningarna är att dessa i huvudsak ska fokusera på

- dels den "påtagliga risken" för barnet/den unge som motiverar tvångsvården och
- dels frågan varför vård inte kan genomföras med samtycke.

25.3.1 Begreppet påtaglig risk

Den viktigaste frågeställningen LVU-utredningen ska ge svar på är om det föreligger en påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling. De omständigheter som socialtjänsten vill åberopa som "bevis" för den påtagliga risken ska klart framgå av utredningen och sammanfattas under en särskild rubrik.

25.3.2 Vårdplan och samtycke

Vårdplanen är obligatorisk och bör utgöra en särskild handling. Det är mycket viktigt att vårdplanen är tydlig. Om möjligt bör även beskrivas hur umgänget är tänkt att fungera. Det ska klart framgå vilka delar i vårdplanen föräldrarna och den unge över 15 år samtycker till och vilka delar de inte samtycker till.

25.3.3 Utredningsregler

Det finns viktiga förvaltningsrättsliga principer för utredningsteknik som gäller alla sociala utredningar, exempelvis i fråga om språkbruk och källangivelse.

Observera att en utredning aldrig kan avse mer än ett barn. Däremot kan vissa delar i en utredning vara identiska med delar i ett syskons utredning, exempelvis uppgifter om förhållanden för övriga familjemedlemmar.

25.3.4 Att tänka på i övrigt när det gäller utredningar

- Källan till alla påståenden och uppgifter ska framgå.
- Fakta ska inte blandas med omdömen utan hållas isär under åtskilda rubriker.
- Det måste klart framgå vad parterna framfört, medgivit eller bestridit och vad som är utredarens egna bedömningar.
- Såväl positiva som negativa omständigheter ska finnas med i utredningen, såvida informationen är relevant för den huvudsakliga frågeställningen.

- Det är av stor vikt att utredningen inte är behäftad med några faktiska fel.
- Utredningen ska inte vara alltför omfattningsrik och uppgifter ska inte upprepas på flera ställen.
- Använd ett enkelt språk och undvik eller förtydliga fackuttryck. Använd ett konkret språk som svarar på frågor som exempelvis hur mycket, hur ofta och när?
- Kontrollera att påståendena i bedömningen är väl underbyggda i utredningen.
- Det är viktigt att sammanfattningen är välskriven och innehåller allt väsentligt – men ta inte med några nya fakta.
- Datera utredningen då den är slutförd. Ta ut en originalhandling ur verksamhetssystemet som ska undertecknas av utredaren. Ändringar, tillägg och kommentarer efter kommunikering med parterna ska finnas i en särskild bilaga till utredningen.

25.4 Förslag till utredningsmall LVU

Rubrikerna i en LVU utredning kan se annorlunda ut än i föreslagen mall, beroende på det material som ska presenteras.

Eftersom formulären enligt BBIC-metoden ska användas ska de nedan föreslagna rubrikerna ses som en form av checklista av att alla relevanta uppgifter finns med och har dokumenterats i utredningen.

25.4.1 Utredningsrubrik

”Utredning angående behov av åtgärd enligt LVU beträffande ... (namn på barnet och personnummer).”

25.4.2 Familjesammansättning

I denna del bör anges personnummer och fullständigt namn på familjemedlemmarna. Direkt efter respektive namn anges inom parentes vilken ställning vederbörande har inom familjen. Det bör exempelvis framgå vem eller vilka som är rättsliga vårdnadshavare, enbart biologiska föräldrar eller styvföräldrar. Det bör också framgå om ett barn eller förälder bor på annat håll än det aktuella barnet. Det är bara förälder som har ensam vårdnad eller gemensam vårdnad som är att betrakta som part i samband med kommunikering, besvärsrätt med mera.

25.4.3 Anledning till utredningen

Ett LVU-ärende kan uppkomma på olika sätt. Beskriv kortfattat om utredningen är föranledd av exempelvis:

- Ett omedelbart omhändertagande,
- Inkommen anmälan från enskild eller myndighet (obs ange datum för anmälan),
- Förnyat vårdbehov efter avslutad LVU- vård eller
- En fortlöpande "försämring" av ett tidigare biståndsärende.

25.4.4 Utredningsmetod

- Beskriv hur utredningen har genomförts.
- Hur många samtal har skett under utredningen?
- Hur lång tid har utredningen pågått?
- Har man använt sig av intensivutredning i lägenhet eller familjerådslag eller annan särskild utredningsmetod?
- etcetera

Om det är viktigt kan utredningsprocessen beskrivas under särskild rubrik, exempelvis "utredningstiden". Här avses händelseförloppet under utredningstiden såsom särskilda svårigheter, akuta placeringar under utredningen och andra viktiga händelser som påverkat utredningens genomförande.

I vissa ärenden kan det vara lämpligt att före nästa del om familjens sociala situation beskriva barnet (eventuellt namngivet) för att lyfta fram barnperspektivet och verkligen "se" det unika barnet som utredningen handlar om.

25.4.5 Familjens sociala situation

I denna del gäller det att få en helhetsbild av familjen. Såväl positiva som negativa uppgifter ska presenteras. Beskriv som regel föräldrarnas bakgrund översiktligt. Föräldrarnas aktuella sociala situation (arbets- och boendesituation, ekonomiska förhållanden och sociala relationer) bör beskrivas, liksom deras sociala anpassning såsom missbruk, kriminalitet, kraftigt avvikande normer samt föräldrarnas fysiska och psykiska hälsa. Det är viktigt att denna del inte blir alltför omfattande utan att det endast innehåller väsentlig information.

25.4.6 Tidigare åtgärder

I denna del bör en kronologisk redogörelse med datum lämnas för tidigare vidtagna åtgärder. Det är viktigt att ha med vad insatserna ledde till, vilken inställning föräldrarna och eventuellt den unge haft till åtgärder och om den fullföljts. Under särskilda rubriker kan andra myndigheters arbete med familjen belysas, exempelvis åtgärder från skolan och elevhälsan samt barn- och ungdomspsykiatriska insatser. Vidare kan familjens egna lösningsförsök lyftas

fram. I vissa fall kan en beskrivning av ”inkomna rapporter” vara belysande för att kronologiskt följa ett skeende.

25.4.7 Barnets situation och behov

Följande bör beskrivas.

- Barnet/den unges uppväxt.
- Barnets/den unges hälsa och utveckling (fysiska och psykiska). Eventuella sjukdomar och skador bör uppmärksammas. Se vidare angående Läkarintyg.
- Barnets/den unges relation till föräldrarna och samspelet i familjen (ev. särskild rubrik vid omfattande material).
- Barnets/den unges övriga sociala relationer.
- Barnets/den unges situation i förskola/skola. När det gäller mindre barn är även andra observationer värdefulla, exempelvis från barnhälsovården.
- Missförhållandena för barnet/den unge (aktuell händelse eller händelseförlopp, observationer från grannar, social jour med flera)
- Barnets/den unges eventuella behov av stöd och stimulans.
- Barnets/den unges egna resurser.
- Samtal med barnet/ungdomen (när, hur och eventuella iakttagelser).
- I beteendefallen ska dessutom, i förekommande fall, beskrivas:
- Den unges missbruk (vilka beroendeframkallande medel som har använts, omfattningen, kända missbrukstillfällen etcetera).
- Den unges kriminalitet (brott för vilka den unge har dömts eller där åtalsunderlåtelse har medgivits, brottsmisstankar).
- Annat socialt nedbrytande beteende.

Läkarintyg ska som regel bifogas alla LVU-utredningar. I en del fall kan det vara nödvändigt att infordra mera omfattande barn- och ungdomspsykiatriska undersökningar. I begäran om utredning till BUP (remissen) ska anges vilka (barn- och ungdomspsykiatriska) frågeställningar som socialtjänsten önskar få belysta, exempelvis barnets/den unges utvecklingsnivå, förekomst av psykiska störningar eller diagnoser med mera. Förutom att läkarintyget tas med som bilaga, kan uppgifter i utlåtandet "vävas in" i sitt naturliga sammanhang på olika ställen i utredningen. I vissa fall kan det vara aktuellt att något närmare redogöra för och kommentera hälso- och sjukvårdens slutsatser.

25.4.8 Samtal med familjemedlemmar

I denna del ska samtal med barnet/den unge och föräldrarna redovisas såvida inte informationen finns på annan plats i utredningen. Framför allt bör familjemedlemmarnas åsikter, om hur de ser på sin aktuella situation och sina behov, lyftas fram.

Även om man gör bedömningen att inte redogöra för innehållet i samtal med barnet är det viktigt att det framgår att ett eller flera samtal har förekommit och hur samtalen har genomförts. Om inte samtal med barnet har förekommit ska orsaken härtill redovisas.

Enligt föräldrabalken krävs normalt att vårdnadshavare samtycker till att samtal ska få ske med barnet. Om socialtjänsten använt sig av befogenheten i 11 kap 10 § SoL att vid utredning om behov av ingripande till ett barns eller ungdoms skydd eller stöd höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande ska detta dokumenteras samt anledningen till detta.

25.4.9 Referenser och andra källor

Här avses inhämtade uppgifter från personer som känner barnet/familjen, exempelvis förskollärare, lärare och närstående. Det är viktigt att även ta med uppgifter från personer som familjen själv föreslagit. Referenterna ska ges möjlighet att läsa/få uppläst sina uttalanden och godkänna dessa.

Referentuttalanden kan återges i utredningen, antingen i sin helhet under särskild rubrik eller där uttalandet passar in i sitt sammanhang, exempelvis lärares uppgifter i samband med redovisning av barnets skolsituation.

Skriftligt material, exempelvis utlåtande från BUP, kan sammanfattas i denna del eller finnas i sin helhet som bilaga.

25.4.10 Bedömning av risker för barnet/den unge

Här görs en problemanalys utifrån såväl resurser som brister i familjen.

Slutsatser dras av de uppgifter som redovisats i utredningen och kopplas till lagens rekvisit i 2 respektive 3 §§ LVU, exempelvis "brister i omsorgen" eller "missbruk av beroendeframkallande medel".

Eventuellt kan den åberopade lagparagrafen citeras inledningsvis.

I miljöfallen är det väsentligt att fokusera barnets behov, de eventuella tecken på skador som finns och de risker som barnet utsätts för i hemmet. Beskrivningar av barnets behov ska kopplas till en bedömning av föräldrarnas förmåga och lämplighet.

- Bedöms föräldrarna ha förmåga att uppfatta barnet och dess behov realistiskt?
- Bedöms föräldrarna ha förmåga till inlevelse i barnets situation?
- Bedöms föräldrarna ha förmåga att tillgodose barnets behov av omvårdnad, utvecklingsstöd och trygghet (jfr 6 kap. Föräldrabalken)?
- Bedöms föräldrarna ha förmåga att prioritera barnets behov framför sina egna behov?

Hänvisa till konkreta exempel i utredningen som belyser situationer där föräldrarna brister i dessa och andra avseenden.

I beteendefallen beskrivs den unges beteende i förhållande till lagens formuleringar, men även relationen till föräldrarna och deras förmåga att hantera sitt föräldraskap.

När missförhållandena klargjorts på ett överskådligt sätt ska utredaren argumentera för att dessa är av den allvarlighetsgraden att det föreligger en "påtaglig risk" att den unges hälsa och utveckling skadas. I de fall öppenvårdsinsatser förekommit bör framhållas att dessa inte varit tillräckliga för att förändra situationen.

25.4.11 Vårdbehov och vårdplanering

Skilj här mellan barnets/den unges vårdbehov och hur vården ska genomföras. Ofta är yngre barns behov enbart av grundläggande natur, såsom god omvårdnad, trygghet och god fostran. Vissa barn har därutöver särskilda behov utifrån beteendestörningar, fysiska/neuropsykiatriska med flera funktionsnedsättningar, svårigheter att relatera till sin omgivning med mera.

Beskrivningen bör mynna ut i en vårdplanering. Den ska innehålla vårdens syfte, val av vårdform, barnets kontakt med föräldrar och andra viktiga personer, hur länge vården beräknas pågå samt vad som ska vara uppfyllt för att vården ska upphöra.

Slutligen måste det klart och tydligt framgå om föräldrarna, och den unge om denne fyllt 15 år, samtycker till den föreslagna vårdplaneringen. Såväl samtycke som icke samtycke bör undertecknas av föräldrarna och ungdomar som fyllt 15 år. Vid bristande samtycke ska dokumentation alltid ske av bristen om undertecknande när ingen underskrift kan fås.

Om vård enligt LVU föreslås trots samtycke till vårdplanen ska detta noga motiveras. Observera att "objektiva skäl" till att samtycket bortses från ska dokumenteras. Exempel på detta är att tidigare frivilliga insatser avbrutits eller att samtycket är begränsat i någon mening.

25.4.12 Kommuniering och offentligt biträde

Ange hur kommuniering har skett. Det ska framgå att föräldrarna/ungdomar över 15 år har informerats om sin rätt att yttra sig och få företräde inför Socialnämndens Arbetsutskott. Uppgift om vilka offentliga biträden som har förordnats bör också anges.

25.4.13 Sammanfattning

Här ska allt väsentligt under respektive rubrik sammanfattas, så kort som möjligt utan att några viktiga uppgifter förbises. Inga nya uppgifter får tas med här. Eventuellt kan man lägga ihop sammanfattning och bedömning till en rubrik. Även i sammanfattningen bör lagrummen anges och underbyggas.

25.4.14 Förslag till beslut

Glöm inte aktuella lagrum.

25.5 Förebyggande insatser enligt LVU

I 22 § LVU regleras socialnämndens möjlighet till förebyggande insatser eller som det brukar kallas mellantvång. Mellantvång kan bli aktuell för unga under 20 år om samtliga av följande förutsättningar är uppfyllda.

1. Den unge ett så kallat eget beteende enligt 3 § LVU.
2. Den unge kommer att behöva beredas vård enligt LVU om beteendet fortsätter.
3. Behövt stöd eller behövt behandling kan inte ges med samtycke från vårdnadshavare och, om den unge har fyllt 15 år, den unge själv.

Om samtliga av dessa förutsättningar är uppfyllda så har socialnämnden möjlighet fatta beslut om följande.

1. Att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson eller
2. Att den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas ska det finnas en särskild behandlingsplan.

När ett beslut om mellantvång fattas så har nämnden ett ansvar för följande.

1. Minst en gång var sjätte månad och med start sex månader från beslutsdatum överväga om åtgärden fortfarande behövs och hur åtgärden bör inriktas och utformas.
2. Vid mellantvång under placering i familjehem och vid placering i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden.
3. När åtgärden inte längre behövs ska nämnden fatta ett beslut om att mellantvånget ska upphöra.

Mellantvånget upphör enligt lagen senast den dagen den unge fyller 21 år.

26 Referenser

Föräldrabalk (1949:381).

Prop. 1979/80:1 Om socialtjänsten.

Äktenskapsbalk (1987:230)

Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk tvångsvård
Prop. 1993/94:94 Mottagande av asylsökande m.m.
Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande
Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen
Socialtjänstlag (2001:453).
Lag (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.
Förordning (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.
Socialtjänstförordning (2001:937).
Lag (2002:445) om medling med anledning av brott.
Sambolag (2003:376)
Lag (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser
Bidragsbrottslag (2007:612).
Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.
Offentlighets- och sekretesslag (2009:400).
Delgivningslag (2010:1932).
Förvaltningslag (2017:900).
Hälso- och sjukvårdslag (2017:30).
Lag (2017:612) om samverkan vid utskrivning från sluten hälso- och sjukvård.
Utlänningslag (2005:716)
Utlänningsförordning (2006:97)
Bidragsbrottsslag (2007:612)
Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen
Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
Delgivningslag (2010:1932)
Hälso- och sjukvårdslag (2017:30)
Lag (2017:612) om samverkan vid utskrivning från sluten hälso- och sjukvård
Förvaltningslag (2017:900)
Kommunallag (2017:725)
Dataskyddsförordningen (GDPR)
Lag (2018:18) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning
Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

26.1 Nationella riktlinjer

Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende.

26.2 Tillämpliga författningar från Socialstyrelsen

SOSFS 2003:15 socialnämndens skyldighet att föra förteckning över barn som vistas i familjehem eller annat enskilt hem

SOSFS 2007:10 samordning av insatser för habilitering och rehabilitering

SOSFS 2008:30 handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare

SOSFS 2009:6 bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård.

SOSFS 2011:5 lex Sarah

SOSFS 2011:11 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hälsoundersökning av asylsökande m.fl.

SOSFS 2012:11 socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende

SOSFS 2014:4 våld i nära relationer

SOSFS 2014:5 dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS

SOSFS 2014:6 handläggning av ärenden som gäller barn och unga

HSLF-FS 2016:3 socialnämndernas skyldighet att lämna statistiska uppgifter om insatser för barn och unga

HSLF-FS 2016:55 hem för vård eller boende

HSLF-FS 2016:56 stödboende

HSLF-FS 2017:51 socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge

HSLF-FS 2017:79 behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn- och ungdomsvård

HSLF-FS 2018:2 konsulentverksamhet

HSLF-FS 2018:54 utfärdande av intyg i hälso- och sjukvården

HSLF-FS 2019:19 hälsoundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet

HSLF-FS 2019:30 handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare.

26.3 Socialstyrelsens meddelandeblad som bör beaktas

Alla meddelandeblad som listas nedan finns publicerade och kan laddas ned på Socialstyrelsens hemsida www.socialstyrelsen.se

Handläggning inom socialtjänsten av ärenden då barn med hemvist i Sverige söker hjälp hos svenska utlandsmyndigheter. November 2004, Reviderat juli 2006

Mottagande av ensamkommande barn. Januari 2007

Ändringar i regler om skydd eller stöd för barn och unga inom den sociala barn- och ungdomsvården m.m. Mars 2008

Om den kommunala familjerådgivningens organisation, sekretess, vittnesplikt m.m. April 2008

Registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende (HVB) som tar emot barn. Februari 2009

Ny bestämmelse om stöd och hjälp till barn och unga som har varit placerade. Juni 2009

Halso- och sjukvårdens ansvar för information, råd och stöd till vissa barn under 18 år. Nr 4/2010

Ny bestämmelse som ger kommunerna befogenhet att lämna kompensation till enskild. 2/2011

Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun – nya bestämmelser den 1 maj 2011. Nr 3/2011

Barnets möjligheter att få hälso- och sjukvård samt sociala insatser när vårdnadshavarna inte är överens. Nr 10/2012

Socialstyrelsens föreskrifter om bedömningen av egenvård. Nr 6/2013

Nya regler om behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn- och ungdomsvård. Nr 5/2014

Lex Sarah. Nr 1/2015

Ny placeringsform, stödboende för barn och unga 16–20 år. Nr 1/2016

Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar vid spelmissbruk. Nr 4/2017

Om så kallade oskuldskontroller och oskuldsintyg. Nr 1/2018

Vissa bestämmelser i förvaltningslagen av betydelse för handläggning och dokumentation inom socialtjänsten. Nr 2/2018

Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Nr 7/2018

Skyddade personuppgifter – Ökat skydd för hotade och förföljda personer. Nr 1/2019

Nya föreskrifter om att utfärda intyg i hälso- och sjukvården. Nr 2/2019

Ändringar i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende. Nr 5/2019

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2019:19) om hälsoundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet m.m. Nr 1/2020

Rättsliga förutsättningar för barn och unga med funktionsnedsättning i migration. Nr 3/2020

Utreseförbud och barnnäktenskapsbrott m.m. – Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet. Nr 4/2020

Ungdomsövervakning. Nr 1/2021

Information om ändringar i LPT och LRV som syftar till att förbättra för barn inom den psykiatriska tvångsvården. Nr 2/2021

Ökade förutsättningar för kontinuitet och trygghet för placerade barn och unga. Nr 3/2021

Nya bestämmelser om förebyggande av våld i nära relationer och om barnfridsbrott nr 5/2021

26.4 Författningar och allmänna råd från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Alla författningar och allmänna råd finns publicerade och kan laddas ned på Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd hemsida www.mfof.se

HSLF-FS 2017:47 socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare

HSLF-FS 2017:48 socialnämndens handläggning av ärenden om adoption

HSLF-FS 2017:49 socialnämndens utredning och fastställande av faderskap

HSLF-FS 2017:50 socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap

HSLF-FS 2017:51 socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge

HSLF-FS 2017:66 socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna

26.5 SKR:s cirkulär

SKR cirkulär 11:29 – ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun.

26.6 Ett urval av Socialstyrelsens handböcker och vägledningar som bör beaktas

Dokumentation av barnets bästa inom socialtjänsten.

Handläggning och dokumentation – Handbok för socialtjänsten

Våld – En handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Brottsoffer och deras närstående - Vägledning för bedömning av brottsoffers behov.

Att vilja se, vilja veta och att våga fråga – vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet.

Placerade barn och unga – en handbok för Socialtjänsten.

LVU handbok för socialtjänsten.

Barn och unga som begår brott – handbok för socialtjänsten.

Att utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt SoL.

Stöd till barn, ungdomar och vuxna med ADHD – ett kunskapsstöd.

Socialstyrelsens metodguide för socialt arbete.

Barn som tänker annorlunda - Barn med autism, Aspergers syndrom och andra autismspektrumtillstånd.

En fast punkt - Vägledning om boendelösningar för hemlösa personer.

Hemlöshet bland utrikesfödda personer utan permanent uppehållstillstånd i Sverige.

Delaktighet och inflytande i arbetet med genomförandeplaner – kunskapsstöd till verksamheter för personer med funktionsnedsättning.

Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare.

Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn – information för dig som är anmälningsskyldig enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Se även <https://mfof.se/sarskilda-innehallssidor/bestall-och-ladda-ned-publikationer.html> för relevanta handböcker och vägledningar från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd.

